

ИЗВЕШТАЈ О ЈАВНОЈ РАСПРАВИ О ПРЕДЛОГУ СТРАТЕГИЈЕ НИСКОУГЉЕНИЧНОГ РАЗВОЈА СА АКЦИОНИМ ПЛАНОМ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Јавна расправа о Предлогу Стратегије нискоугљеничног развоја са Акционим планом Републике Србије (у даљем тексту: Предлог стратегије) вођена је у складу са Закључком Одбора за привреду и финансије Владе Републике Србије о спровођењу јавне расправе (Број: 353-12858/2019-1 од 26. децембра 2019. године). Упоредо, Министарство је организовало јавну расправу о Нацрту извештаја о стратешкој процени утицаја Стратегије нискоугљеничног развоја на животну средину (у даљем тексту: Нацрт извештаја о СПУ).

Министарство заштите животне средине (у даљем тексту: Министарство) спровело је јавну расправу о Предлогу стратегије у периоду од 27. децембра 2019. године до 24. јануара 2020. године као и о Нацрту извештаја о СПУ у периоду од 27. децембра 2019. године до 27. јануара 2020. године, и у том периоду представило Предлог стратегије и Нацрт извештаја о СПУ у Београду.

Поред информација од значаја за јавну расправу (Закључак Одбора за привреду и финансије Владе Републике Србије, Програм јавне расправе, текст Предлога стратегије и Образац за достављање примедби, предлога и сугестија) постављених на интернет презентацији Министарства www.ekologija.gov.rs у делу „Јавна расправа”, порталу е-Управе и интернет страници пројекта за израду Предлога стратегије (www.klimatskastrategija.eu),

Додатно, у циљу информисања што већег броја заинтересованих страна о покретању јавне расправе Министарство је електронским путем информисало о томе, као и о доступности релевантних информација и материјала (Закључак Одбора за привреду и финансије Владе Републике Србије, Програм јавне расправе, текст **Предлога Стратегије** и Образац за достављање примедби, предлога и сугестија) на www.ekologija.gov.rs заинтересоване стране (листа електронских адреса прикупљена на претходно одржаним догађајима Министарства у области климатских промена) и то представнике релевантних државних, покрајинских и градских институција, као и представнике цивилног сектора (невладине организације, научне институције, удружења) и сектора привреде. Током јавне расправе на презентацији Предлога стратегије, одржаној 13.01.2020. године у Београду (у просторијама ЕУ INFOцентра), учешће је узело 68 учесника од чега 19% представника институција владе и локалних самоуправа, 22% невладиних организација, 32% јавних и приватних предузећа, 19% научних и стручних институција (и медији) и 5% амбасада и донатора и 1% заинтересованих појединаца.

У складу са Закључком Одбора за привреду и финансије Владе Републике Србије примедбе, предлози и сугестије достављани су Министарству заштите животне средине на адресу Омладинских бригада 1, 11070 Нови Београд, или електронским путем на е-маил адресу, са назнаком „Јавна расправа – Предлог **Стратегије нискоугљеничног развоја Републике Србије са Акционим планом** ”.

Листа пристиглих примедби:

I.	Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде.....	2
II.	ГИЗ Биоенергија д.о.о.....	6
III.	НИС а.д. Нови Сад.....	9
IV.	Београдска отворена школа.....	16
V.	РЕРИ.....	19
VI.	ЈП ЕПС.....	22
VII.	Економски институт.....	33
VIII.	Друштво младих истраживача, Удружење ГРУПА 55, Грађанска читаоница Европа, Удружење покрет за ново доба, Удружење Village, Удружење Екоeast 36	
IX.	ЦЕКОР.....	39
X.	Привредна комора Србије.....	47
XI.	Грађани: Александар Дјорђевић.....	50
XII.	Грађани:, Александар Дјорђевић, Драган М. Јовић, Гала Шалипур, Мила Јовановић, Милица Петровиц, Мина Тодоровић, Сунчица Топаловић.....	51

Добијене примедбе, предлози и сугестије су размотрене и сагледана је могућност њиховог интегрисања у текст Предлога Стратегије. У наставку су примедбе, коментари и сугестије и одговори на исте:

I. Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде

Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде није имало начелне примедбе.

Примедбе у појединостима

У делу Предлога стратегије 2.1.1. Секторске политике, страна 5, последњи пасус, прва реченица: „Према нацрту Плана заштите вода од загађивања,...” мења се и гласи: „Према Специфичном плану имплементације за Директиву о пречишћавању комуналних отпадних вода,...”.

Одговор:

Примедба је прихваћена и унета у текст Предлога Стратегије.

Примедба:

У делу Предлога стратегије 2.1.1. Секторске политике, страна 5, последњи пасус, прва реченица „...приступ јавној санитацији.” мења се и гласи: „...приступ јавној канализацији.”.

Одговор:

Примедба се не усваја с обзиром да употребљени термин „санитација“ обухвата поред приступа јавној канализацији и приступ снабдевању пијаћом водом.

Примедба:

У делу Предлога стратегије 2.1.1. Секторске политике, страна 5, последњи пасус, трећа реченица: „Пречишћавање муља...” мења се и гласи: „Третман муља...”.

Одговор:

Примедба је прихваћена и унета у текст Предлога Стратегије.

Примедба:

У делу Предлога стратегије 2.3. Историјски трендови емисија гасова са ефектом стаклене баште, страна 8, други пасус, последња реченица: „...отпуштањем азотних једињења у воду...” мења се и гласи: „...испуштањем азотних једињења у воду...”.

Одговор:

Примедба је прихваћена и унета у текст Предлога Стратегије.

Примедба:

У делу Предлога стратегије 4. ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ, страна 19, Посебан циљ 4: Очување потенцијала мера ублажавања, утврђених до 2030. и 2050. годину, повећањем отпорности на климатске промене у приоритетним секторима, сектор 1. Пољопривреда – производња хране, друга тачка: „Вишенаменска мала акумулациона језера, баре и резервоари за водоснабдевање, наводњавање, контролу ерозије, коришћење у екосистему” мења се и гласи: „Вишенаменске мале акумулације и стајаће воде (језера, баре) и вишенаменске акумулације за водоснабдевање, наводњавање, контролу ерозије, коришћење у екосистему”. Образложење: није јасно шта се подразумева под „ вишенаменска мала акумулациона језера, баре”.

Одговор:

Примедба је прихваћена и унета у текст Предлога Стратегије.

Примедба:

У делу Предлога стратегије 4. ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ, страна 19, Посебан циљ 4: Очување потенцијала мера ублажавања, утврђених до 2030. и 2050. годину, повећањем отпорности на климатске промене у приоритетним секторима, сектор 3. Хидрологија и водни ресурси – производња електричне енергије из водних ресурса, тачка 1: „Изградња баријера од поплава / бујица и предузимање додатних мера у сливу” мења се и гласи: „Изградња водних објеката за заштиту од поплава, ерозије и бујица и предузимање додатних мера заштите у сливу”.

Одговор:

Примедба је прихваћена и унета у текст Предлога Стратегије.

Примедба:

У делу Предлога стратегије 4. ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ, страна 20, Посебан циљ 4: Очување потенцијала мера ублажавања, утврђених до 2030. и 2050. годину, повећањем отпорности на климатске промене у приоритетним секторима, сектор 3. Хидрологија и водни ресурси – производња електричне енергије из водних ресурса, тачка 2: „Унапређење система за осматрање, прикупљање података и система ране најаве на екстремне климатске и хидролошке догађаје” мења се и гласи: „Унапређење система за осматрање, прикупљање података и система ране најаве”. Образложење: предлажемо да се избрише део: „на екстремне климатске и хидролошке догађаје” – јер се систем за осматрање и рану најаву унапређује свакако а не само ради екстремних догађаја.

Одговор:

Примедба је прихваћена и унета у текст Предлога Стратегије.

Примедба:

У делу Предлога стратегије 5.1. Мере, страна 22, Табела 4. Мере за постизање циљева и идентификација заинтересованих страна, посебан циљ 4. Очување потенцијала мера ублажавања, утврђених за 2030. и 2050. годину, повећањем отпорности на климатске промене у приоритетним секторима, прва мера: „Изградња баријера за поплаве / бујице и додатне мере у сливу” мења се и гласи: „Изградња водних објеката за заштиту од поплава, ерозије и бујица и додатне мере заштите у сливу”.

Одговор:

Примедба је прихваћена и унета у текст Предлога Стратегије.

Примедба:

У делу Предлога стратегије 5.1. Мере, страна 22, Табела 4. Мере за постизање циљева и идентификација заинтересованих страна, посебан циљ 4. Очување потенцијала мера ублажавања, утврђених за 2030. и 2050. годину, повећањем отпорности на климатске промене у приоритетним секторима, друга мера: „Побољшање система за осматрање, прикупљање података и рано упозоравање за екстремне климатске и хидролошке догађаје” мења се и гласи: „Побољшање система за осматрање, прикупљање података и рано упозоравање”. Образложење: предлажемо да се избрише текст: на екстремне климатске и хидролошке догађаје – јер се систем за осматрање и рану најаву унапређује свакако а не само ради екстремних догађаја.

Одговор:

Примедба је прихваћена и унета у текст Предлога Стратегије.

Примедба:

У делу Предлога стратегије 5.1. Мере, страна 23, Табела 4. Мере за постизање циљева и идентификација заинтересованих страна, посебан циљ 4. Очување потенцијала мера ублажавања, утврђених за 2030. и 2050. годину, повећањем отпорности на климатске промене у приоритетним секторима, пета мера: „Изградња малих вишенаменских акумулационих језера, бара и резервоара за водоснабдевање, наводњавање, контролу ерозије и екосистемске услуге” мења се и гласи: „Изградња вишенаменских малих акумулација и стајаће воде (језера, баре) и вишенаменске акумулације за водоснабдевање, наводњавање, контролу ерозије, коришћење у екосистему”.

Одговор:

Примедба је прихваћена и унета у текст Предлога Стратегије.

Примедба:

У делу Предлога стратегије 7. ОКВИР ЗА ПРАЋЕЊЕ И ИЗВЕШТАВАЊЕ, страна 40, Табела 15: Кључни показатељи учинка на нивоу визије и општих и посебних циљева Стратегије, посебан циљ 4. Очување потенцијала мера ублажавања, утврђених за 2030. и 2050. годину, повећањем отпорности приоритетних сектора на климатске промене, други показатељ: „Технички радови за заштиту од водене ерозије и бујице” мења се и гласи: „Биолошке, био техничке и техничке мере заштите од ерозија и бујица на сливовима водотока”.

Одговор:

Примедба је прихваћена и унета у текст Предлога Стратегије.

Примедба:

У делу Предлога стратегије 7. ОКВИР ЗА ПРАЋЕЊЕ И ИЗВЕШТАВАЊЕ, страна 40, Табела 15: Кључни показатељи учинка на нивоу визије и општих и посебних циљева Стратегије, посебан циљ 4. Очување потенцијала мера ублажавања, утврђених за 2030. и 2050. годину, повећањем отпорности приоритетних сектора на климатске промене, други показатељ, извор за проверу: „Републичка дирекција за воде/Праћење имплементације Стратегије управљања водама” мења се и гласи: „Републичка дирекција за воде преко надлежних јавних водопривредних предузећа/Праћење имплементације Стратегије управљања водама”.

Одговор:

Примедба је прихваћена и унета у текст Предлога Стратегије.

II. ГИЗ Биоенергија д.о.о.

Примедбе – у начелу:

Стратегија нискоугљеничног развоја од изузетног је значаја за будући развој читаве привреде у Србији, стварање климатски отпорног друштва и успостављање пута са ниским емисијама угљен-диоксида, као и за повећање конкурентности компанија које послују на овом простору. С обзиром да смо свесни утицаја климатских промена на све сфере друштва, а посебно на оне најосетљивије, неопходно је у што краћем року усвојити ову Стратегију и почети са спровођењем мера прописаних у Акционом плану.

Са аспекта пројекта „Развој одрживог тржишта биоенергије у Србији“, који финансира немачко Савезно Министарство за економску сарадњу и развој (БМЗ), а спроводи у сарадњи са Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH (техничка подршка) и Немачком развојном банком (финансијска подршка), ова Стратегија значајна је са аспекта препознавања биоенергије, а пре свега биомасе, као једне од могућих решења за коришћење обновљивих извора енергије у систему даљинског грејања, али и за производњу електричне енергије.

Поред биомасе, овај пројекат се интензивно бави развојем пројеката производње електричне енергије из биогаса са искоришћењем топлотне енергије, што у Стратегији није директно препознато. Овај аспект децентрализоване производње електричне и топлотне енергије може бити добра опција за смањење емисија штетних гасова у многим руралним областима у Србији, обезбеђивањем топлотне енергије за грејање јавних зграда и домаћинстава, а притом третирањем пољопривредног или отпада из прераде хране на ефикасан начин.

Такође, када се говори о отпаду органског порекла, ова Стратегија није препознала ниједну меру у сектору отпада, иако емисије из овог сектора, пре свега метана имају далеко већи потенцијал глобалног загревања од угљен-диоксида, а дефинисан је и посебан секторски циљ „Смањење емисија ГХГ у сектору отпада за 13% до 2030. и на нивоу између 29% и 69% до 2050. године. С тога, у оквиру Стратегије треба додати објашњење због чега се одустало од мера у овом сектору или додати мере које ће постепено достићи зацртани стратешки циљ.

Одговор:

У Табели 4. Предлога Стратегије предложене су конкретне мере које обезбеђују остваривање визије стратегије, кроз реализацију посебних и општих циљева и идентификоване и заинтересоване стране, на које се ове мере односе и на које ће имати утицај, између осталог и за сектор отпада. Додатно, у Табели 17. Предлога Стратегије дат је детаљан преглед трошкова, финансирања и временског оквира за спровођење мера и повезаних активности до 2030. године, односно појашњења између осталог и за сектор управљања отпадом.

Примедбе у појединостима

Примедба 1. – стр. 12

Графикон 3.: На основу овог графикона може се закључити да су емисије за сва сценарија ублажавања након 2040. године, мање више константне, или је њихов тренд смањења незнатан у односу на период 2030-2040. година.

Одговор:

Детаљна секторска подела емисија до 2050. године у сценаријима М1, М2, М3 и М4, са поређењем 2030. и 2050. године са 2010., 2005. и 1990. годином представљена је у Анексу Д: Секторска структура сценарија емисија.

Примедба 2. – стр. 19

Дефинисање посебног циља 3.: Повећање понора угљеника у шумама за 17% до 2030. и између 22% и 132% до 2050. године, у поређењу са 2010. годином.: Дефинисање овог циља потребно је детаљније образложити, с обзиром да је распон повећања понора угљеника у периоду 2030-2050. година од 22% до 132%.

Одговор:

Примедба је прихваћена и додатно образложење унето у текст Предлога Стратегије.

Примедба 3. – стр. 19

Дефинисање посебног циља 4: Очување потенцијала мера ублажавања, утврђених до 2030. и 2050. годину, повећањем отпорности на климатске промене у приоритетним секторима³³. У оквиру фусноте за сектор шумарства, говори се о производњи биоенергије, док у главном делу текста код сектора шумарства стоји биомаса и све излистане мере се односе на пошумљавање и промену праксе у управљању шумама, а не на производњу енергије из биомасе.

Одговор:

Примедба је прихваћена и унета у текст Предлога Стратегије.

Примедба 4. – стр. 20

Табела 4, заинтересоване стране у оквиру мере број 3, Посебног циља 1: Унапређење енергетске ефикасности и повећање коришћења когенерације и ОИЕ у системима даљинског грејања: Додати следеће заинтересоване стране: приватни произвођачи дрвне биомасе, релевантна удружења, учесници ланца снабдевања биомасом, удружења приватних шумовласника, добављачи опреме, јединице локалне самоуправе, потрошачи топлотне енергије.

Одговор:

Примедба је прихваћена, текст је адекватно коригован.

Примедба 5. – стр. 21

Табела 4, заинтересоване стране у оквиру мере број 3, Посебног циља 2: Унапређење енергетске ефикасности инфраструктуре за грејање и хлађење и промоција коришћења ОИЕ у домаћинствима: додати у заинтересоване стране: „одговарајући учесници ланца произвођача дрвних горива“

Одговор:

Примедба је прихваћена и унета у текст Предлога Стратегије.

Примедба 6. – стр. 24

Текст испод Табеле 5.: На крају првог пасуса у оквиру реченице „посебно у секторима шумарства и сродних сектора (на пример, дрвени производи)“, додати у још „и сродних сектора, као што је сектор коришћења биомасе у производњи енергије“.

Одговор:

Примедба се не прихвата с обзиром да анализа спроведена током израде Предлога Стратегије није указала на значајна додатна повећања запослености у сектору коришћења биомасе у производњи енергије.

Примедба 7. – стр. 25

У оквиру пасуса испод Табеле 6, где у загради стоји „(попут промовисања правилне употребе дрва)“, изменити у „попут промовисања ефикасне употребе огревног дрвета“.

Одговор:

Примедба се не прихвата с обзиром да је ефикасна употреба огревног дрвета шири појам који обухвата правилну употребу дрвета (што значи да је суво, односно да садржи одговарајући проценат влаге) као и ефикасно сагоревање огревног дрвета, што је покривено енергетском ефикасношћу огревне инфраструктуре у домаћинствима.

Примедба 8. – стр. 37

Табела 15, показатељ 1: Емисије по глави становника tCO_{2eq} /становнику: Емисије по глави становника расту до 2050. године, иако је потребно смањити емисије по општем циљу за 55% до 69% у односу на 2010. годину. Преиспитати тачност овог индикатора.

Одговор:

Примедба је прихваћена и унета у текст Предлога Стратегије.

Ш. НИС а.д. Нови Сад

Примедбе – у начелу:

Примедба:

Нигде није дат прорачун ризика предложених предлога и конкретних мера, тако да се имплементација истих кроз суве статистичке податке не може сврсисходно пратити нити тумачити.

Одговор:

Сви елементи који се тичу робусности резултата (очекиван раст БДП-а, међународних цена енергената, висине цене угљеника у ЕУ-ЕТС-у) су адекватно разрађени у пратећим документима који ће бити јавно доступни на интернет страници на којој ће бити представљени резултати пројекта (www.klimatskepromene.rs).

Примедба:

Нигде се не наводе конкретни прорачуни оптерећења животне средине у вези са климатским променама по загађивачима (емитери у оквиру тешке индустрије, подаци релевантни за саобраћај, потрошачи/домаћинства).

Одговор:

У Прилогу Д. Предлога Стратегије представљене су емисије гасова са ефектом стаклене баште у Србији по секторима енергетске индустрије, производне индустрије и грађевинарства, саобраћаја, других сектора (у који спадају домаћинства и остала комерцијална потрошња), фугитивне емисије, индустријски процеси и употребе производа, пољопривреде и отпада.

Примедба:

Не наводе се полазни подаци односно извештаји на основу којих су рађени статистички и други прорачуни. С тим у вези, неопходно би било да се и кроз прилоге наведе листа истих.

Одговор:

Информације и извештаји на основу којих је био припремљен Предлог стратегије биће доступни јавности на интернет страници на којој ће бити представљени резултати пројекта (www.klimatskepromene.rs).

Примедба:

Не постоји прилог са образложењем скраћеница што у многоме оптерећује тумачење документа.

Одговор:

Примедба се не прихвата с обзиром да су скраћенице у Предлогу стратегије наведене у складу са правно-техничком методологијом када се појам први пут појављује у тексту у загради се наводи скраћеница на коју се позива даље у тексту у односу на предметни појам.

Примедба:

Уз наведене прописе који ће се усвојити, не наводи се листа постојеће законске регулативе РС и друге регулативе на коју се овај документ наслања, позива и са којим мора да буде у сагласности.

Одговор:

Релевантно законодавство Републике Србије наведено је у извештају Резултата 1, а његова имплементација је обрађена у пратећим документима који ће бити доступни на интернет страници www.klimatskepromene.rs; Предлог стратегије у прилогу Ц садржи листу законодавних аката које треба усвојити и листу аката којих је потребно променити. Листа је припремљена у складу са добром праксом ЕУ код усвајања стратешких докумената и нема потребе да се набраја све законодавне акте које је Србија усвојила у области, заштите животне средине, енергетике, пољопривреде, шумарства јер је постојећи оквир политика је представљен у поглављу 2.1.1.

Примедба:

С обзиром да је у документу Нацрт извештаја о Стратешкој процени утицаја Предлога стратегије нискоугљеничног развоја са Акционим планом на животну средину, у тачки 4.6.1.1 Мере у области енергетског сектора, опција геолошког складиштења CO₂ (CCS) наведена као значајна приоритетна активност, сматрамо да треба да буде наведена и у Стратегији као једна од могућих опција када се за то буду стекли услови, јер Стратегија се ради за период до 2050 године, када се очекује да ће ова технологија бити у комерцијалној примени.

Одговор:

Нацрт извештаја о Стратешкој процени утицаја Предлога стратегије нискоугљеничног развоја са Акционим планом на животну средину биће адекватно измењен, с обзиром да је опција хватања и складиштења угљеника, као техничко-технолошка мера, разматрана приликом прорачуна трошковно најоптималније линије смањења емисија али је због цене технологије модел није одабрао у комбинацију најоптималнијег решења, које је представљено у Предлогу Стратегије.

Примедбе у појединостима

У Одељку 2.1.1. Секторске политике (стр. 5 Предлога стратегије), у четвртом пасусу, пета реченица која гласи: „Емисије би биле умањене уколико би се сагоревање метана користило за производњу електричне и/или топлотне енергије након чега би био емитован у атмосферу као CO₂ (CO₂ има мањи утицај на глобално загревање од CH₄)“, потребно је после речи: „CH₄“ додати запету и следеће речи: „уз услов да је контрола испуштања метана у атмосферу контролисана и регулисана“.

Одговор:

Примедба се не усваја имајући у виду да испуштање депонијског гаса на депонијама у принципу није контролисано је се гас ствара због анаеробне разградње биоразградивих органских материја у отпаду. Систем постаје контролисан тек када се спроведу техничке мере за хватање и спаљивање депонијског гаса на бакљама или се депонијски гас употреби у енергетске сврхе за производњу електричне и топлотне енергије.

Примедба:

1. **У Одељку 3.1.Б2 – Основни сценарио** (стр. 10 Предлога стратегије), у другом пасусу, у првој реченици је потребно брисати речи: „(Индустријски процеси и употреба производа)“.

Одговор:

Примедба је прихваћена и унета у текст Предлога Стратегије.

Примедба:

Одељак 5.1. Мере, Табела 4 - Мере за постизање циљева и идентификација заинтересованих страна (стр. 10 Предлога правилника) У делу: „Заинтересоване стране“ потребно је брисати део текста који гласи: „Сви крајњи корисници електричне енергије из индустрије, стамбеног и терцијарног сектора“. Такође, потребно је додати нови део који гласи: „Промоција обнове возног парка за превоз путника и промоција одрживог путничког саобраћаја (унапређење ефикасности возног парка и коришћење возила; Промоција јавног превоза и немоторизованог транспорта; Промоција употребе алтернативних горива и биогорива)“. Не постоји могућност ове групе крајњих корисника да избегну потрошњу, самим тим и генерисање емисије CO₂. Са друге стране, текст је контрадикторан тврдњи „Уведена мера „Побољшање ефикасности електричних уређаја у домаћинствима“ се не налази у акционом плану јер је директива о означавању енергетске ефикасности производа 2009/125/ЕК већ транспонована у национално законодавство, а транспозиција директиве о еколошком дизајну се налази у другим мерама је контрадикторна наведеном делу текста.“

Одговор:

Примедба се делимично усваја тако да се брише се реч „електричне“, јер би се предложена CO₂ такса примењивала на примарна фосилна горива.

Примедба:

2. Одељак 5.2.1. Социјални утицаји (2) - Удео трошкова за енергију у расходима домаћинства. Потребно је Ускладити овај део Стратегије са примедбама датим у делу текста **5.1. Мере Табела 4:** Мере за постизање циљева и идентификација заинтересованих страна. Потрошња енергије у директној је сразмери са енергетском ефикасношћу не само уређаја који крајњи потрошачи у домаћинствима користе. Непотребно је додатно оптерећивати домаћинства која у великом делу нису у ситуацији да из објективних разлога смањују потрошњу енергије, а индустријски сектор се свакако већ оптеретио кроз меру повећања енергетске класе уређаја у домаћинствима.

Одговор:

Примедба се не усваја с обзиром да из Табеле 6. јасно произилази да се уз имплементацију мера удео трошкова за енергију до 2050. године у М2 сценарију заправо смањује са 18% на 17,7%, а у сценарију М4 повећава у 2050. години на 20%. А до 2030. године повећање удела трошкова за енергију износи 0,8%.

Примедба:

Одељак 5.2.2. Економски утицаји (2) - Потрошња у домаћинствима (стр. 26 Предлога стратегије). У другом пасусу, потребно је брисати другу реченицу која гласи: „С једне стране, колико примена ове стратегије утиче на нето стварање радних места, утиче и на потрошњу домаћинстава“. Ова измена се предлаже јер је одредба нејасна. У истом делу потребно је променити цео трећи пасус који гласи: „У поређењу са основним сценаријем, потрошња домаћинстава ће се смањити за 2,5% у 2030. години и за 5% у сценаријима М2 и М3 и за 5,4% у сценарију М4 до 2050. године (Табела 9). Без обзира на овај утицај, потрошња домаћинстава ће се у периоду 2020-2050. скоро утростручити, што указује да се очекује да ће утицаји примене мера бити износити мање од 6%.“. Постојећи текст је непрецизно формулисан, те се ова измена предлаже ради прецизирања.

Одговор:

Примедба се не усваја. Реченица је преформулисана ради прецизности.

Примедба:

Одељак 5.2.3. - Утицаји на животну средину, (1) Емисије PM2.5 (стр. 26) у првом пасусу, потребно је појаснити реченицу која гласи: „Највећи негативни утицаји на климатске промене настају сагоревањем чврстих и течних горива за производњу електричне енергије, грејање у домаћинству и у моторима возила“. Није јасно да ли се ово односи на генерални став или се односи на услове у Републици Србији, као и из којих разлога је изузета тешка индустрија посебно у пројекцији до 2050. када се очекује реализација најављених и инвестиција које су у току.

Одговор:

Сви елементи Предлога Стратегије односе се на Републику Србију. Примедба је усвојена тако што је реч „индустрија“ додата у текст.

Примедба:

3. Одељак 6.1. - Трошкови имплементације (стр. 28), други пасус који гласи: „Додатни трошкови за улагања ће бити подељени између потрошача/домаћинстава (на пример у куповини ефикаснијих аутомобила и електричних уређаја или изолацији станова), инвеститора/компанија (нови камиони, обновљиви извори енергије) и државе (нпр. обнављања возног парка јавног превоза и пошумљавање на државној земљи). Потрошачи и инвеститори ће сносити већину инвестиција/трошкова (63% и 33% до 2030...)“, је потребно изменити. Наиме, потребно је прецизније дефинисати појам „потрошачи“. Ово оптерећење из већ наведених разлога треба у највећем делу сносити инвеститори, индустријски потрошачи и држава, а не индивидуална домаћинства која у великом проценту нису из техничких и других разлога у могућности да утичу на спровођење наведених мера. Чак и да се ова сугестија не усвоји, није реално да оптерећење буде линеарно међу наведеним потрошачима. Нигде у тексту се не наводи конкретно оптерећење по корисничким категоријама у %. Само се назначује да је због масе потрошача укупан % трошкова највећи на потрошачима (**Графикон 6: Подела трошкова инвестиција у периоду од 2020-3020. и 2030-2050. године**). Ускладити вредности наведене у делу стратегије „**Графикон 7: Подела додатних инвестиционих трошкова (%) за сценарио М2 у период од 2030-2050. године, без мера у секторима где су потребе за инвестицијама ниже него у основном сценарију**“, као и комплетан текст испод овог графикона у складу са горе наведеним примедбама у делу стратегије **5.1. Мере Табела 4: Мере за постизање циљева и идентификација заинтересованих страна**.

Одговор:

Примедба се не усваја с обзиром да је начин алокације јасно дефинисан у фусноти у поглављу 6.1 која појашњава да су за потребе ових процена, трошкови подељени на онога ко улаже, без обзира на способност пребацивања трошкова инвестиције на

потрошаче кроз увећану вредност производа, без обзира на јавне субвенције или подстицаје које је примио. Сматра се да инвеститори представљају предузећа, јавна или приватна, и пољопривреднике, а потрошачи представљају домаћинства, а држава представља државне инвестиције из државног буџета. И резултати приказани у Графикону 6 само рефлектују такав концептуални приступ, који је конзистентан кроз цео документ.

Примедба:

Одељак 6.2.1. - Принцип „загађивач плаћа“ (2) Примена таксе на CO₂ за горива за финалну потрошњу (стр. 33), пасус први и четврти је потребно појаснити. У првом пасусу није јасно на које се секторе мисли, док из четвртог пасуса није јасно којим се документом гарантује испуњење наведеног.

Одговор:

Примедба се не усваја с обзиром да се први параграф у принципу односи на све секторе који неће бити део Система трговине емисијама ЕУ док је из самог наслова очигледно да се односи на секторе у којима се користе горива за финалну потрошњу. А као привремена мера је могућа и примена CO₂ таксе у ЕТС сектору док уласка Србије у ЕУ-ЕТС. Елементи који су потребни за спровођење део су Акционог плана и наведени су у табели 17.

Примедба:

4. **Одељак 6.2.4. - Међународно финансирање, Финансирање ЕУ.** Предлаже се брисање целог Одељка 6.2.4. Мишљења смо да се наведени рокови не могу гарантовати, нигде се не наводе услови за коришћење оваквих извора финансирања као ни обавезе, самим тим није јасан ни бенефит оваквих извора финансирања.

Одговор:

Примедба се не прихвата. Текст јасно наводи да су то очекивани рокови. Стратегија наводи само главне инструменте и механизме и свакако не може да описује услове коришћења појединог механизма

Примедба:

5. **Одељак 7. Табела 15. - Показатељи учинка на нивоу визије Стратегије, општих и посебних циљева** (стр. 38 Предлога стратегије) у делу: Показатељ-Емисије ГХГ у не-ЕТС сектору (ktCO_{2e}) у колони Извор за проверу наведено је: Верификован годишњи извештај о емисијама ЕТС (Агенција за заштиту животне средине). Ово је потребно је исправити јер се верификација извештаја о емисијама CO₂ од стране независног верификатора ради само за ЕТС постројења у складу са ЕТС Директивом.

Одговор:

Примедба се не усваја. Емисије у не-ЕТС сектору се рачунају као разлика укупних емисија ГХГ из инвентара ГХГ и укупних емисија из Верификованих годишњих извештаја о емисијама ЕТС.

Примедба:

6. Одељак 8.1. Табела 16 - Листа мера са главним описима, утицајем на гасове, уштедом емисије и субјектима и партнерима који их спроводе (стр. 49 Предлога стратегије) у делу: „Промоција употребе алтернативних горива и биогорива“ би требало извршити ажурирање како прописа ЕУ (Директивом 2018/2001 која ће од 1. јула 2021. године заменити Директиву 2009/28/ЕУ), тако и домаћих прописа (Уредба о критеријумима одрживости биогорива из децембра 2019. године).

Одговор:

Примедба се усваја.

Примедба:

7. Одељак 8.2. Табела 17 - Детаљна табела трошкова, финансирања и временског оквира за спровођење мера и повезаних активности до 2030. године (стр. 64 Предлога стратегије) у делу: Увођење таксе на CO₂ на основу интензитета угљеника у гориву, наведено је у Напомени: постепено повећавање таксе од 0 евра/tCO₂ у 2021. до 28 евра/tCO₂ у 2025. години и одржавање те висине таксе након 2025. чиме се пројекција цена изједначава са ЕТС сектором, што по нашем мишљењу није реално.

Одговор:

У складу са примедбом, почетак имплементације еквивалентних мера померен је на 2022. годину.

Примедба:

8. Одељак 8.3. Табела 18 - Праћење спровођења мера, (стр. 85 Предлога стратегије) наведено је спровођење опорезивања на CO₂ на основу угљеничког интензитета горива, а у У Анексу Ц. (стр, 104 Предлога стратегије) - Информације о прописима које треба усвојити или изменити, за Закон о климатским променама наведено је увођење таксе на CO₂ зависно од садржаја угљеника у гориву. Потребно је усагласити и појаснити начин опорезивања на CO₂ како оператери не би били у недоумици.

Одговор:

Примедба се усваја, терминологија у смислу терминолошке усаглашености на страни 85. и страни 104. предлога стратегије. Начин и методологија утврђивања таксе на CO₂ није предмет Предлога стратегије.

IV. Београдска отворена школа

Примедбе – у начелу:

Примедба:

ВРЕМЕНСКИ РОК ВАЖЕЊА СТРАТЕГИЈЕ: Према Закону о планском систему Републике Србије, стратегија је документ који се доноси на период од 5 до 7 година. Из представљеног Нацрта није јасно који је период важења предложеног документа.

Одговор:

Закону о планском систему Републике Србије, у члану 7 опредељује да се стратегија по правилу усваја за период од пет до седам година а остваривање њених циљева планира се и прати посредством акционог плана за спровођење стратегије. Што значи да раздобље од 5-7 година може бити и дуже уз адекватну аргументацију. У складу са захтевима Споразума из Париза, којим се руководи и европски правни поредак у области климатских промена, државе чланице се подстичу на достављање својих дугорочних стратегија за достизање циљева Споразума. С тим у вези, на страни 2. Предлога стратегије наводи се да Стратегија одређује пут до 2030. године и предлаже распон могућности до 2050. године.

Примедба:

ДЕКАРБОНИЗАЦИЈА: Како Европска унија, која је стратешки опредељен правац развоја Републике Србије, поставља климатску неутралност у 2050. години као циљ и уз то развија механизме којима ће спречити „цурење“ ГХГ емисија („царбон леакаге“), за Србију је стратешки да кључно да се одреди према овом правцу развоја климатске политике ЕУ. Из представљеног текста Нацрта Стратегије није јасно када ће и на који начин Србија постати климатски неутрална. Није јасно постављен оквир за даљи развој енергетског сектора који је у складу са оквиром ЕУ, а који неће имати места за изградњу нових термоенергетских постројења на угљ. Неопходно је да се јасно постави стратешки пут развоја кроз декарбонизацију, што из Нацрта Стратегије не може да се уочи ни закључи.

Одговор:

Концепт измештања угљеника услед измештања производње (енгл. Carbon leakage) ЕУ је увела 2008. године како би заштитила енергетски интензивне секторе у ЕУ од

произвођача ван ЕУ који не подлежу правилима ЕУ-ЕТС а чији производи се увозе у ЕУ. Може се претпоставити да ће се тај концепт са имплементацијом Зеленог договора додатно ојачати и проширити што може имати утицај на државе које нису чланице ЕУ а извозе на тржиште ЕУ.

Климатска неутралност је свакако крајни циљ свих политика и мера ЕУ, као и Предлога Стратегије.

Даљи развој енергетског сектора је, у условима имплементације ЕУ правног поретка, у функцији Система трговине емисијама CO₂. У том систему се укупна количина CO₂ административно смањује у складу са циљевима ЕУ политике, што се одражава у све већој цени CO₂ коју оператери постројења морају интегрисати у цене својих производа. Конкурентност таквих производа на тржишту зависи од активности других чинилаца у систему. Уколико други чиниоци у систему улажу у декарбонизацију, њихов производ ће бити све мање и мање изложен цени CO₂, на коју Србија нема никакав утицај. Документација која прати прорачуне смањења емисија јасно указују на економски најоптималнија решења, са најмањим утицајем на друштво, док су у Предлогу стратегије јасно приказани и потенцијални трошкови за домаћу привреду ако се из стратешких одлука везаних за сектор енергетике, као највећег емитера, изостави елемент климатских промена на путу Србије ка климатској неутралности. Поред тога, Нацртом закона о климатским променама предвиђено је да све релевантне секторске стратегије и планови треба да се ускладе са Стратегијом нискоугљеничног развоја.

Примедба:

Сценарији ублажавања ГХГ претпостављају примену Директиве 2003/87/ЕК која се односи на трговину емисионим јединицама гасова са ефектом стаклене баште. Примена ЕТС директиве се може реално очекивати од дана придруживања Србије Европској унији, јер ниједан пропис у Републици Србији не предвиђа увођење трговине емисијама ГХГ. Стога су моделовани износи смањења ГХГ емисија упитни, јер претпостављају примену ЕТС директиве од 2025. године. Прва мера која се планира за остварење Посебног циља 1 је Примена система трговине емисијама ЕУ (ЕТС) (страна 20). Није јасно на основу ког прописа ће се ова мера спроводити. Уколико се ова мера ослања на Нацрт закона о климатским променама, неће бити изводљива јер Нацрт закона о климатским променама не предвиђа увођење ЕТС-а.

Одговор:

Пуно спровођење Система трговине емисијама ЕУ (ЕУ-ЕТС) могуће је тек по придруживању Србије ЕУ. Као предуслов за улазак у ЕУ ЕТС неопходно је успостављање система за мониторинг, извештавање и верификацију (MRV систем) емисија из постројења која ће бити део ЕУ-ЕТС-а. MRV систем, као један од кључних аспеката ЕУ-ЕТС директиве, транспонован је у Нацрт закона о климатским променама и нацрте његових поздаконских аката.

Успостављање и функционисање MRV система доводи до тачних и верификованих информација о емисијама ГХГ из постројења као основ за имплементацију и еквивалентних мера, као мера којима може да се постигне исти ефекат на стратешко планирање и исти финансијски ефекат као пуно спровођење ЕУ-ЕТС-а. Намена тих мера је да оператери постројења постепено укључују цену CO₂ у своје стратешке одлуке и у цену својих производа које пласирају на тржиште. На тај начин је могуће избећи нежељене последице у случају када би оператери постројења морали укључити пуну цену CO₂ у веома кратком временском периоду. За имплементацију еквивалентних мера, као што је предвиђено у Акционом плану, биће потребно утврдити законом.

Примедба:

На страни 7, уз Графикон 1, као извор података о укупним емисијама ГХГ у Србији стоји:

„Извор: Извештај о Резултату 2: Основни национални сценарији за емисије гасова са ефектом стаклене баште за 2020., 2030. и 2050. годину (Пројекат ИПА Стратегија климатских промена са Акционим планом), на основу информација добијених од Агенције за заштиту животне средине.“

Наведени извор података није јавно доступан документ, те веродостојност података није проверљива. Неопходно је да се наведе извор података који је транспарентан, проверљив. Извештај о Резултату 2 није званичан документ Републике Србије, иако је био доступан члановима Радне групе за израду овог документа, док информације добијене од Агенције за заштиту животне средине могу бити дате у било којој форми. За документ од оваквог значаја важно је да се тачно утврди порекло података и информација, а у овом случају то није могуће.

Одговор:

Информације и извештаји на основу којих је био припремљен Предлог стратегије биће доступни јавности на интернет страници на којој ће бити представљени резултати пројекта (www.klimatske.promene.rs).

Примедбе у појединостима:

Примедба број 1: На страни 2 Нацрта стоји:

„Дакле, други циљ Стратегије је да представи могућности и препоручи пожељне опције за усклађивање путева нивоа српских емисија гасова са ефектом стаклене баште са оним у ЕУ, на економски прихватљив и друштвено правичан начин.“

Мења се и гласи:

„Дакле, други циљ Стратегије је да успостави стратешки правац за усклађивање нивоа српских емисија гасова са ефектом стаклене баште са оним у ЕУ, на економски прихватљив и друштвено правичан начин.“

Образложење:

Према члану 11 Закона о планском систему Републике Србије стратегија јесте **основни документ јавне политике**, којим се на целовит начин **утврђују стратешки правац деловања и јавне политике** у конкретној области планирања и спровођења јавних политика утврђених прописом Владе. Формулација која тренутно стоји не одговара овом опису, и Стратегију поставља као описни и опциони документ, а не основни документ који поставља правац развоја климатске политике Републике Србије.

Одговор:

Примедба се не усваја из разлога што се у Предлогу стратегије на почетку представљају опције за усклађивање путева нивоа српских емисија гасова са ефектом стаклене баште са оним у ЕУ, на економски прихватљив и друштвено правичан начин, а потом се врши евалуација тих опција на основу које је утврђен стратешки правац, што је објашњено у Поглављу 1, стр. 2 Предлога стратегије:

„Дакле, други циљ Стратегије је да представи могућности и препоручи пожељне опције за усклађивање путева нивоа српских емисија гасова са ефектом стаклене баште са оним у ЕУ, на економски прихватљив и друштвено правичан начин.

У поменуте сврхе и у циљу процене различитих опција ублажавања, развијено је шест сценарија емисија гасова са ефектом стаклене баште, док Стратегија одређује пут до 2030. године и предлаже распон могућности до 2050. године.“

V. ПЕРИ

Примедбе – у начелу:

Чл. 11. Закона о планском систему утврђује да је „Стратегија основни документ јавне политике, којим се на целовит начин утврђују стратешки правац деловања и јавне политике у конкретној области планирања и спровођења јавних политика утврђених прописом Владе.“ Визија и циљеви стратегије нису утврђени на целовит начин. Први циљ (стр. 2. Нацрт стратегије) се односи на циљеве који су постављени глобално (ако се не рачунају циљеви из српског INDC-а који су били остварени још 2012-2103 и који ће се, вероватно, мењати 2020. године). Други циљ (стр. 2.) је такође неусклађен са Законом о планском систему јер не доприноси утврђивању стратешког правца деловања, већ, како је у самом циљу наведено, „омогућава „представљање могућности и препоручи пожељне опције за усклађивање путева нивоа српских емисија гасова са ефектом стаклене баште са оним у ЕУ, на економски прихватљив и друштвено правичан начин.“ Визија такође није представљена као „жељено стање чијем достизању доприноси постизање општих и посебних циљева“, што је утврђено чл. 13. ст. 1. Закона о планском систему.

У поглављу 4. Општи и посебни циљеви посебни циљеви су представљени у односу на сценарије М2-М4 и поново не омогућавају утврђивање стратешког правца деловања јер остављају могућност да се амбиције у погледу емисије ГХГ мењају. Прецизније речено, овај нацрт пред доносиоце одлука и органе јавних власти који су одговорни за спровођење јавних политика не доноси стратегију чија примена је обавезујућа а циљеви јасни већ представља преглед могућих праваца развоја од којих се у сваком тренутку може одустати.

Израђивач стратегије се више пута, па и приликом утврђивања конкретних мера, позива на Нацрт Закона о климатским променама, што је неприхватљиво из простог разлога што се ради о документу чије одредбе не производе правно дејство.

Одговор:

Примедба се делимично усваја у делу који се тиче визије, која је коригована.

Поред тога, Предлог стратегије пред доносиоце одлука и органе јавних власти који су одговорни за спровођење јавних политика доноси стратегију чија примена је обавезујућа а минимални циљеви до 2050. године (сценарио М2) јасно дефинисани, као и циљеви до 2030. године, који су оперативно разрађени у акционом плану за период од наредних 10 година. Поред тога, у периоду од 2030. до 2050. године, распон могућих начина за ублажавање између сценарија М2 и М4 оставља отворене могућности за будуће одлуке, за које искуство у примени Предлога стратегије може бити од користи.

Примедбе у појединостима:

Примедба:

Поглавље 3. Сценарији емисија гасова са ефектом стаклене баште

У поглављу 3, на стр. 9. наведено је да анализирани сценарио Б1 не разматра пуну примену Акционог плана за енергетску ефикасност (АПЕЕ) и Националног акционог плана за коришћење обновљивих извора енергије (НАПОИЕ), што су обавезе из Уговора о Енергетској заједници. Како је могуће да је уопште узет у обзир сценарио непоштовања међународних уговора који су ратификовани у Народној скупштини Републике Србије? Потом (стр. 10), сценарио Б2 подразумева пуну примену АПЕЕ и НАПОИЕ, што је, како и сам израђивач нацрта примећује, обавеза из Уговора о енергетској заједници. Наведени планови (АПЕЕ и НАПОИЕ) неће ни бити у примени током имплементације стратегије, јер им рокови имплементације истичу, па сценарији Б1 и Б2 представљају сценарије који подразумевају одустајање од даљег напретка у процесу приступања ЕУ (па вероватно и само одустајање од приступања ЕУ) као и престанак примене Уговора о оснивању Енергетске заједнице (и вероватно иступање из саме Енергетске заједнице). У том смислу сценарији Б1 и Б2 представљају сценарије ван оквира процес приступања ЕУ те би их требало обједини под потпоглављем које носи назив 3.1. Сценарији ван оквира приступања ЕУ.

Одговор:

Примедба се не усваја с обзиром да ће додатно појашњење да сценарио Б2 не узима у обзир релевантно ЕУ законодавство бити додато у фусноти 14. Предлога Стратегије. Поред тога, ова информација је додатно поткрепљена информацијама из пратећих докумената, на основу којих је био припремљен Предлог стратегије а који ће бити доступни јавности на интернет страници на којој ће бити представљени резултати пројекта (www.klimatske.promene.rs).

Примедба:

Поглавље 7. Оквир за праћење и извештавање

У овом поглављу је наведено следеће: „У складу са чланом 64 нацрта Закона о климатским променама, надлежни органи и организације дужни су да изврше процену ефеката својих политика и мера на ниво емисија гасова са ефектом стаклене баште и поднесу извештаје Министарству за заштиту животне средине.

У том контексту, праћење примене одређене мере вршиће надлежна институција и извештаваће Министарство, у складу са процедурама утврђених Нацртом закона о климатским променама. Спровођење мере ће се пратити на основу Националног инвентара емисија ГХГ и низом показатеља перформанси. (Графикон 8).“

Крајње је необично, и да се не ради о држави која је изложена озбиљним утицајима климатских промена било би истраживачки интересантно, то што се израђивач стратегије, једне државе која претендује да је озбиљна, позива на норму утврђене актом који није усвојен, те самим тим, не производи правно дејство. Или, по свему судећи, израђивачи стратегије имају пророчке способности или сазнања која остатак учесника у овом процесу нема? Па знају да ће предметни закон бити усвојен баш у форми у којој је израђен нацрт, без икаквих измена? Било би пристојно да израђивач нацрта стратегије није ни предвидео да се оквир за праћење и извештавање заснива на Нацрту Закона о климатским променама. Међутим, како то није учинио, верујемо да ће послушати здраворазумске савете и оквир за праћење и извештавање утврдити на темељу прописа који јесу део правног поретка.

Како израђивач стратегије очекује да се одговорни субјекти у систему спровођења стратегије придржавају одредби нацрта закона, ако чињенично стање показује да се не придржавају ни одредби важећих прописа?

Овакав приступ је непрофесионалан и не заслужује озбиљну критику.

Ипак, сматрамо да постоји начин да се обезбеди оквир за праћење ефеката стратегије, а на основу важећих прописа. Закон о заштити ваздуха (чл. 50) поставља правни оквир за праћење емисија гасова са ефектом стаклене баште а Уредба о методологији

прикупљања података за национални инвентар емисије гасова са ефектом стаклене баште (Сл. гласник РС, бр. 81/2010) поставила је оквир за прикупљање и обраду података, утврдила рокове за достављање података и одговорне субјекте.

У том смислу прва два пасуса у поглављу 7. на стр. 35. нацрта се бришу, од „У складу са чланом 64...“ до „Спровођење мере ће се пратити на основу Националног инвентара емисија ГХГ“ које остаје у тексту. Уместо обрисаног додаје се: „У складу са чл. 50. Закона о заштити ваздуха и Уредбом о методологији прикупљања података за национални инвентар емисије гасова са ефектом стаклене баште надлежни органи и организације дужни су да изврше процену ефеката својих политика и мера на ниво емисија гасова са ефектом стаклене баште и поднесу извештаје Министарству за заштиту животне средине. надлежни органи и организације дужни су да изврше процену ефеката својих политика и мера на ниво емисија гасова са ефектом стаклене баште и поднесу извештаје Министарству за заштиту животне средине.“

У поглављу 7. у табели 15. у колони елементи Стратегије обрисати колону која се односи на Визију јер Визија стратегије представља таутологију која не садржи елементе очекиване дугорочне промене, односно, није визија.

Одговор:

Примедба је делимично усвојена у делу који се тиче позивања на Нацрт закона, тако да се Предлог стратегије не позива на исти, али рефлектује суштину обавеза прописаних Нацртом закона. У случају да усвајање Нацрта закона претходи усвајању Предлога стратегије, Поглавље 7. Предлога стратегије ће бити адекватно преформулисано. Предлог да се уместо позивања на члан 64. Нацрта закона, Предлог стратегије у Поглављу 7. позива на члан 50. Закона о заштити ваздуха односно Уредбу о методологији прикупљања података за национални инвентар емисије гасова са ефектом стаклене баште, није прихваћен с обзиром да предложена правна акта не могу на адекватан начин да адресирају оквир за праћење стратегије.

VI. ЈП ЕПС

Примедбе – у начелу:

У Уводу се наводи „Споразумом из Париза се од потписница захтева да периодично ревидирају и ажурирају своје NDC-еве (почевши од 2020. године), постепено повећавајући своје амбиције, односно обавезе у погледу смањења емисија гасова са ефектом стаклене баште, узимајући у обзир националне околности и капацитете. Стога је први циљ Стратегије подршка Србији у испуњавању обавеза из Споразума из Париза.“ – што не даје праву слику и може да збуњује. Наиме, NDC представља квантификацију добровољног доприноса државе смањењу емисија ГХГ према Споразуму из Париза која се подноси Оквирној конвенцији о климатским променама УН, док је Стратегија

нискоугљеничног развоја документ јавне политике Републике Србије који усваја Влада – што никако није исто. Та „подршка“ се једино може огледати у испуњењу захтева из члана 4. став 19. Закона о потврђивању Споразума из Париза (Сл. Гласник РС - Међународни уговори бр. 4/2017), који се и наводи у преамбули као основ за усвајање Стратегије. Да би појаснили, члан 4. став 19. Закона о потврђивању Споразуме из Париза гласи: „Све Стране треба да настоје да израде и доставе своје дугорочне стратегије развоја праћеног ниским емисијама гасова са ефектом стаклене баште, у складу са чланом 2. узимајући у обзир њихове заједничке али диференциране одговорности и појединачне могућности уважавајући различите националне околности.“, што значи да након усвајања преамбициозне Стратегије, и њене доставе Секретаријату UNFCCC, она постаје међународна обавеза Републике Србије коју је тешко остварити. Даље се наводи „Дакле, други циљ Стратегије је да представи могућности и препоручи пожељне опције за усклађивање путева нивоа српских емисија гасова са ефектом стаклене баште са оним у ЕУ, на економски прихватљив и друштвено правичан начин,“ што није коректно јер се у Стратегији усваја један од анализираних сценарија као најприхватљивији, а који усвајањем Стратегије постаје јавна политика Републике Србије и међународна обавеза, а не могућност или избор пожељне опције.

У поглављу 2.1. се наводи „Према Париском споразуму, током свог првог национално утврђеног доприноса смањењу емисија ГХГ (NDC), поднесеног 30. јуна 2015, Србија се обавезала да ће „смањити емисије гасова са ефектом стаклене баште за 9,8%³ до 2030. године у поређењу са нивоом емисија из 1990. године“. С друге стране, Република Србија нема обавезе у погледу смањењу емисија гасова са ефектом стаклене баште према Уговору о енергетској заједници.“ и у фусноти 3 објашњава да „За дефинисање националног доприноса коришћени су и циљеви из Стратегије развоја енергетике Републике Србије за период до 2025. године, са пројекцијама до 2030. године“. Даље се наводи „Процес европских интеграција убрзао је израду Нацрта закона о климатским променама, којим се транспонује релевантно законодавство ЕУ, пружајући, између осталог, правни основ за израду и ажурирање стратегија нискоугљеничног развоја и стратегија прилагођавања на измењене климатске услове, и прилагођавања, мониторинг, извештавање и верификацију емисија гасова са ефектом стаклене баште и примену климатских политика и мера.“ – **поставља се питање зашто Влада припрема и усваја преамбициозну Стратегију и пре доношења Закона који је основ за њену израду и која није у сагласности са актуелним стратешким документима (Стратегија развоја енергетике Републике Србије за период до 2025. године, са пројекцијама до 2030. године, коју је усвојила Скупштина Србије).**

Одговор:

М2 сценарио узима у обзир само имплементацију ЕУ правог поретка што није преамбициозно имајући у виду, да последњи развој амбиција на нивоу ЕУ указује да ће бити потребно планирати и амбициознија смањења емисија гасова са ефектом стаклене баште, која су и дефинисана у Предлогу стратегије уз напомену да ће за иста бити

потребна додатна подршка ЕУ. Напоследку, питања упућена Влади као и приоритети Републике Србије у погледу доприноса борби против климатских промена биће предмет разматрања током процеса усвајања Нацрта закона о климатским променама и Предлога стратегије, с обзиром да о стратешком правцу деловања не одлучују појединачни органи и организације.

Примедба:

У поглављу 3.2. се каже „У сценарију М2, резултати моделовања показују да се транспозицијом и применом целокупног законодавства ЕУ постиже смањење емисија гасова са ефектом стаклене баште за 13,2% до 2030. и 55% до 2050. године, у поређењу са 2010. годином. Овај сценарио представља очекиван допринос смањењу емисија гасова са ефектом стаклене баште Европске уније до 2030. године, продирању ОИЕ и побољшању енергетске ефикасности. Узимајући у обзир да сценарио М2 претпоставља смањење емисије гасова са ефектом стаклене баште за 33% у поређењу са 1990. до 2030. године, док је првим NDC изражен потенцијал за смањење емисија од 9,8%, овај сценарио показује значајно већу амбицију Републике Србије, као што је препоручено Споразумом из Париза.“. **Поставља се питање који је интерес Републике Србије за остваривање превисоке амбиције у борби против климатских промена, једнаке Европској унији, имајући у виду међународно важећи принцип „заједничке али диференциране одговорности и појединачне могућности уважавајући различите националне околности“, као и социјалне и економске последице за друштво, када јој нису доступни европски механизми подршке. Зато сматрамо да би било оправдано, на неки начин, повезати остваривање Стратегије са отварањем приступа европским механизмима подршке, за шта делује да постоји разумевање нове Европске комисије.**

Одговор:

Као што је наведено у Предлогу стратегије, сценарио М2 представља очекиван допринос смањењу емисија гасова са ефектом стаклене баште Европске уније до 2030. године. Сценарио М2 претпоставља смањење емисија гасова са ефектом стаклене баште од 33% до 2030. године у поређењу са 1990. годином, док је циљ ЕУ за 2030. годину смањење емисија ГХГ за 40% у односу на ниво из 1990. године, што није једнака амбиција, али свакако рефлектује принцип заједничке али подељење одговорности, који је у европском правном поретку рефлектован кроз механизам редистрибуције прихода од акуција емисионих јединица система ЕУ-ЕТС, кроз Уредбу о подели напора, где се као основ за смањења обавеза узима индикатор БДП по глави становник.

Свакако, Република Србија још увек није чланица ЕУ и у овом тренутку не може да утиче на европски законодавни оквир али ће зато приступ Србије дерогацијама по истим механизмима као за остале државе чланице, бити предмет преговора.

Додатно, ЕУ ће успоставити механизам за праведну транзицију у нискоугљенично друштво којим ће обезбедити да нико не буде изостављен у том процесу, док ће Србији

по уласку бити на располагању исти механизми и фондови као и осталим државама чланицама. До уласка у ЕУ, Република Србија може у процесу преговора за чланство да прецизније дефинише своју позицију и захтеве у погледу обавеза које проистичу из европског климатског законодавства. Такође, Предлог стратегије разматра социјалне, економске, административне као и утицаје на животну средину, на основу којих и утврђује путању емисија ГХГ дефинисану у сценарију М2 до 2030. године као исплатив и друштвено праведан начин за постизање климатске визије. Напоследку, стратешки циљ Србије остаје чланство у ЕУ која се усвајањем Зеленог договора определила да постане први климатски неутралан континент.

Примедба:

У поглављу 3.3.2. се каже „У свим сценаријима постоји врло мали нето губитак радних места²⁴: -1,4% у М2, -2% у М3 и -2,1% у М4 у 2030. години и -2% у М2, -1,7% у М3 и -2,5% у М4 у 2050. Ови нето губици су углавном последица смањења радних места у секторима који се везују за фосилна горива и, у одређеној мери, у пољопривреди²⁵. Међутим, ти се губици могу надокнадити отварањем радних места у секторима који се односе на обновљиве изворе енергије, енергетску ефикасност, грађевинарство, у шумарству и секторима који су повезани са шумарством.“ и у фусноти 24 се објашњава „Нето број радних места је једнак разлици између отворених и затворених радних места у датом периоду“. **Сматрамо да нето губитак радних места од 30.500 запослених у сценарију М2 се не може оценити „врло малим“, поготово што су ти губици концентрисани на конкретне појединачне секторе, односно регионе, како се и наводи у тексту. Такође, нема основа за констатацију да се ти губици могу надокнадити отварањем радних места у наведеним секторима јер се ради о „нето губицима радних места“, односно да су новоотворена радна места већ укалкулисана у нето губитак радних места како је објашњено у фусноти 24.**

Одговор:

Примедба се усваја. Предлог Стратегије је преформулисан у складу са примедбом.

Примедба:

Питање финансирања на које је више пута упозоравано од стране ЈП ЕПС током израде Стратегије, а које је остало без адекватног одговора – у Стратегији се рачуна са приходима од аукција у оквиру ЕУ ЕТС за финансирање њеног остварења у пуном износу колико ће постројења у Србији морати да плате за њих, што није случај. Србији ће припасти квота одобрења на основу историјских емисија, а која је значајно мања од актуелне емисије и што заправо води одливу новца из земље.

Такође, препоручује се постепено увођење плаћања накнаде за емисије и пре уласка у ЕУ ЕТС (тзв. еквивалентне мере) **без адекватне анализе утицаја примене мера на потошаче и енергетске субјекте, што није прихватљиво.** Предлагање овакве мере, услед комплексности, мора да буде пропраћена детаљном аналитиком која би **показала ефекте на појединачне групе потрошача, на произвођаче електричне енергије, на цене електричне енергије на тржишту,** тј. на енергетски сектор у целини, као и на

друге секторе. **Сматрамо да је израда поменутих анализа предуслов за предлагање овакве мере.**

Сва средства прикупљена кроз накнаде за емисије CO₂ ће се морати трошити према европским правилима о државној помоћи која смо већ усвојили. **Примена наведених мера у предложеним роковима ће водити угрожавању сигурности снабдевања и нестабилности електроенергетског система, уколико нема гаранција ЕУ за подршку спровођењу Стратегије.**

Остварење циљева Стратегије (Смањење емисија ГХГ обухваћених ЕУ-ЕТС-ом за 15% у 2030. години у поређењу са 2010. годином) подразумева смањење производње из термо сектора на угљ ЈП ЕПС за преко 3 ТWx до 2030. године, односно смањење потрошње угља од преко 4 милиона тона, што је у супротности са актуелним плановима пословања ЈП ЕПС **и Стратегијом развоја енергетике Републике Србије за период до 2025. године, са пројекцијама до 2030. године, коју је усвојила Скупштина Србије.**

Примена предложених мера (ЕУ ЕТС и еквивалентне мере) у предложеним роковима ће имати озбиљне последице по ликвидност и конкурентност ЈП ЕПС-а, а крајња последица би била угрожена сигурност снабдевања крајњих потрошача и повећана увозна зависност Србије. Треба имати на уму да је 70% произведене електричне енергије у Србији из домаћег лигнита, а да је период до увођења предложених мера (пуне примене ЕУ ЕТС од пет година, односно мање од две године за еквивалентне мере) кратак за овако озбиљне структурне реформе у ЈП ЕПС које су предвиђене овим Предлогом стратегије. **Ту пре свега мислимо на напуштање производње електричне енергије из угља до 2040. године и прелазак на природни гас као енергент за производњу електричне енергије, што сматрамо да је нереалан циљ који је потребно преиспитати.**

Одговор:

Сврха еквивалентних мера је да се привредни субјекти постепено припреме на увођење ЕУ-ЕТС. Наиме ЕУ-ЕТС је део европског заједничког тржишта иједан од важних елемената конкурентности и уједначених услова на тржишту ЕУ. Адекватне анализе за еквивалентне мере односно максимални утицај еквивалентних мера се могу видети кроз резултате анализа сценарија М1 (примена само ЕУ-ЕТС) у пратећим документима који ће бити доступни на интернет страници www.klimatskepromene.rs. Такав приступ постепеног увођења трошкова емисија CO₂ у цену производа и постепена апроксимација тих трошкова на ниво трошкова који је на снази у ЕУ-ЕТС је у свако бољи приступ од директног приступа у ЕУ-ЕТС без транзиционог периода са еквивалентним мерама. Као што се наводи у Акционом плану (Табела 16.) постепено увођење таксе на CO₂ (као еквивалентне мере) у секторима обухваћеним ЕУ ЕТС-ом пре приступања ЕУ (2022-2025. године), је важно како би се осигурала лагана транзиција ка потпуном интегрисању трошкова који се односе на климатске промене у цену електричне енергије, док је Министарство финансија препознато као кључни субјект за спровођење еквивалентних мера.

Стратегија нискоугљеничног развоја је уз ажуриране макроекономске показатеље усклађена са Стратегијом развоја енергетике Републике Србије у сценарију Б2 који не узима у обзир имплементацију ЕУ правног поретка, што значи да би са таквом еволуцијом емисија ГХГ приступање Србије ЕУ било умногоме отежано, с обзиром да су системски трошкови “не деловања” много већи од имплементације мера за смањење емисија ГХГ, као што је представљено и у Графикону 4. Предлога Стратегије. Тако да је смањење производње у термо објектима у условима ЕУ правног поретка само очекиван резултат одговора тржишта на све мању конкурентност електричне енергије произведене из високоугљеничних извора у односу на остале производне могућности или на електричну енергију из увоза са мањим уделом угљеника.

У вези са примедбом која се тиче угрожавања сигурности снабдевања и ликвидности ЈП ЕПС, подсећамо да европски правни поредак у области климатских промена захтева од европских произвођача електричне енергије прилагођавање околностима везаним за климатске промене односно испуњавање захтева европског климатског законодавства, док одступање од захтева утиче на њихову конкурентност, што свакако може да утиче и на њихову ликвидност. Предлог Стратегије дефинише у том смислу путању трансформације производње електричне енергије са што мање последица по конкурентност произвођача електричне енергије и што мањи утицај на цену електричне енергије, што ће обезбедити целокупну привредну конкурентност и ојачати присуство српских компанија на европском тржишту.

У условима придруживања ЕУ је значење зависности од увоза на европском јединственом унутрашњем енергетском тржишту, потребно поставити у другом (пре свега у економском) аспекту, узимајући у обзир да се очекује да сви национални ресурси из свих држава, између држава чланица теку слободно, на комерцијалној основи. У том смислу сигурност снабдевања не треба мерити на националном нивоу, јер то постаје задатак ЕУ. Поплаве у 2014. години указале су на рањивост енергетског сектора на националном нивоу а уједно и на постојећу стабилност система и његову постојећу повезаност са европским електроенергетским системом.

Стратешки циљ Републике Србије је придруживање Европској унији, а европска политика климатских промена је потпуно јасно оријентисана ка циљу климатске неутралности до 2050. године. У складу с тим и у случају да међународни партнери ЕУ не деле исту амбициозност у погледу климатске политике, ЕУ ће у наредном периоду размотрити заштравање услова за наступање на заједничком Европском тржишту кроз увођење механизма за прилагођавање цене угљеника на граници (енгл. царбон бордер адјустмент мецханизм), што је већ најављено у извештају Европске комисије европском парламенту и савету везано за европски зелени договор (https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/european-green-deal-communication_en.pdf).

Производи са високим угљеничним отиском таквом окружењу неће бити конкурентни онима са мањим или непостојећим угљеничним отиском. Моделирање које је било извршено за потребе стручних пратећих докумената, до 2050. године, тако само рефлектира услове на тржишту у Србији у вези са трошковима емисија CO₂ који ће бити

изједначени са трошковима на европском тржишту. При томе је потребно нагласити, да производња електричне енергије из фосилних горива неће бити забрањена на европском тржишту после 2040. године, али модели показују да ће цена такве струје у условима климатске неутралности бити толико висока, што подразумева да ће потрошачи на отвореном тржишту бирати да купују електричну енергију од добављача по повољнијим ценама. Сходно томе, европски произвођачи електричне енергије почињу да базирају своје стратешке одлуке на климатској неутралности, да би били конкурентни и у будућности, с обзиром на политику ЕУ као и држава чланица ЕУ у области климатских промена.

Примедба:

Везано за коментаре ЈП ЕПС на Резултат 3 и Резултат 4 који су остали без одговора током израде Стратегије у вези пројекције финалне потрошње електричне енергије и пројекције цена CO₂, што би водило мањим трошковима за сценарио Б2, као и мањој разлици у трошковима за митигационе сценарије у односу на Б2 – на презентацији Нацрта стратегије у октобру 2019. **обавештени смо да резултати претходне две фазе пројекта нису формално усвојени, али се ипак наставило са радом, уз услов да се изврши усаглашавање Резултата 3 и 4 са захтевима МРЕ и направи обједињени резултат. Како то усаглашавање није објављено, остаје упитно на којим основама је појектована Стратегија.**

Одговор:

Консултације са представницима Министарства рударства и енергетике обављене су у јуну 2019. године, на основу чега је настављен процес израде Предлога Стратегије.

Примедба:

Не доводећи у питање проблем климатских промена и потребу за деловањем Републике Србије у том смислу, као ни међународне обавезе на том плану, сматрамо **да су временски оквир и рокови дефинисани у Стратегији нереални**, а при том и неусклађени са актуелним планским и стратешким документима. Да би се примениле дефинисане мере потребно је више времена од предвиђеног – **потребно је усвојити Закон о климатским променама и подзаконска акта, успоставити систем издавања дозвола и регистар, успоставити MRV систем у постројењима, оспособити запослене у институцијама и постројењима...** Зато **сматрамо да би исхитрено усвајање Стратегије у неизмењеном облику било штетно по Србију имајући у виду све импликације које носи, од домаћих до међународних.**

Одговор:

Примедбе су основане и напомињемо да је управо из наведених разлога и дошло до корекције рокова за имплементацију еквивалентних мера и мера везаних за CO₂ таксу, на 2022. годину.

Примедба:

Ако ова Стратегија треба да послужи као алат у преговорима са ЕУ, како је тумачено током њене израде, онда би њеним усвајањем пре неког договора са ЕУ испали јакo наивни. Не може се тражити помоћ за нешто што је већ усвојена државна политика. Такође, отвара се питање утицаја усвајања Стратегије на израду DSIP-а за ЕТС директиву у оквиру Преговарачког поглавља 27.

Узимајући у обзир значај документа у будућим преговорима са ЕУ, „пуна“ примена ЕУ ЕТС од 2025. године је преамбициозна и опасна по егзистенцију ЈП ЕПС, а самим тим и за сигурност снабдевања крајњих потрошача, због чега би почетак примене ЕУ ЕТС требало померити на 2030. годину. Образложење прилажемо у тачки 3.

Одговор:

Примедба у вези са подршком, односно да се не може тражити помоћ за нешто што је већ усвојена државна политика је неприхватљива и није јасно на чему се заснива такав став, имајући у виду да ЕУ пружа подршку успостављању стратешког оквира за борбу против климатских промена, у свакој фази изградње, успостављања и спровођења такве политике. Стратегија је осим алата у преговарању једна од обавеза према ЕУ у области климатских промена у складу са ЕУ 2030 оквиром за политику климе и енергетике и на то нас ЕУ подсећа у Годишњим извештајима за 2019 и 2018. годину

Сврха Специфичног плана имплементације директиве (DSIP) за ЕУ ЕТС је да се ојача позиција Србије везана пре свега за финансијске елементе и све мере које је потребно преузети за потпуно спровођење ЕУ-ЕТС, посебно имајући у виду да је ЕУ-ЕТС један од најважнијих инструмената за смањење емисија ГХГ и важан елемент конкурентности и уједначених услова на тржишту ЕУ и у том смислу ослањаће се на Предлог стратегије а биће израђен у блиској сарадњи са свим заинтересованим странама.

Примедбе у појединостима

Примедба:

1. У делу Предлога стратегије текст на страни 2 „испуњавању обавеза из“ мења се и гласи „спровођењу“.

Одговор:

Примедба се не прихвата с обзиром на члан 3. Закона о потврђивању Споразума из Париза у ком се наводи да је за спровођење међународних обавеза преузетих овим споразумом надлежно министарство надлежно за послове заштите животне средине.

Примедба:

2. Мишљења смо да би требало јасније представити Визију стратегије у поглављу 2.4.

Одговор:

Примедба је усвојена и визија у Предлогу стратегије је коригована.

Примедба:

3. У делу Предлога стратегије текст на страни 29 гласи „Додатна улагања у електроенергетску мрежу процењују се на 160 милиона евра до 2030. године, а у периоду од 2030-2050. године између 2,7 и 4,3 милијарде евра. Укупне додатне инвестиције које покреће ЕУ-ЕТС у периоду 2030-2050. година (између 2,3 милијарде и 3,6 милијарди евра) заправо су ниже од улагања у електроенергетску мрежу, због мањих потреба за улагањем у термоелектране у поређењу са основним сценаријом Б2.“ – мишљења смо да је текст нејасан, немамо предлог измене.

Одговор:

Уколико су вредности наведене у М2 сценарију ниже од вредности у Б2 сценарију то значи да су додатна улагања у М2 нижа од потребних улагања у Б2 сценарију.

Примедба:

4. У делу Предлога стратегије текст на страни 35 „Фонд модернизацију и иновације“ мења се и гласи „Фондови за модернизацију и за иновације“ (ради се о два фонда у оквиру ЕУ-ЕТС).

Одговор:

Примедба се усваја.

Примедба:

5. У делу Предлога стратегије у којем су описани „Трошкови, финансирање и временски оквир за спровођење мера и повезаних активности до 2030. године“ (страна 61., тачка 8.2., мера/активност 1) мења се напомена како је дата у Предлогу стратегије на следећи начин:

- Уместо у оквиру мере бр.13. треба да стоји у оквиру мере бр.2.
- Уместо 2012. треба да стоји 2021.

Одговор:

Примедба се усваја.

Примедба:

5. У Табели 17, на страни 62, у напомени за пету активност мере 1, текст „2012“ мења се и гласи „2021“.

Одговор:

Примедба се усваја.

Примедба:

6. У делу Предлога стратегије у табели на страни 83 текст „1578,3 милиона € [2030]“ мења се и гласи „1578,3 милиона €[2026]“.

Одговор:

Примедба се усваја.

Примедба:

7. У документима Стратегија нискоугљеничног развоја РС са акционим планом и Нацрт извештаја о Стратешкој процени утицаја Предлога стратегије нискоугљеничног развоја са Акционим планом на животну средину, термин гасови са ефектом стаклене баште се другачије обележавају. У Стратегији је то ГХГ (ГХГ), а у Нацрту ГСБ. Треба ускладити скраћеницу да буде идентична у оба документа.

Одговор:

Примедба се усваја.

Примедба:

8. У поглављу 3. подпоглављу 3.2. у тексту за сценарио М3 и М4 поједине вредности смањења емисије ГХГ се не поклапају са вредностима у Табели 1. Потенцијал смањења емисија ГХГ према различитим сценаријима. Нпр: 76,2 (у тексту 80)

Сценарио	Циљна година / година за поређење	Смањење емисија ГХГ (%)
М2	2030/1990.	33,3 (у тексту 33)
М3	2030/1990.	45,2 (у тексту 40)
М4	2050/1990.	

Одговор:

Предлог стратегије је преформулисан ради бољег разумевања.

Примедба:

9. У поглављу 3. подпоглављу 3.2. после Табеле 1: Потенцијал смањења емисија ГХГ према различитим сценаријима, додати једну табелу нпр. Табелу 2 везану за ОИЕ и Енергетску ефикасност или две одвојене табеле нпр. Табела 2: ОИЕ и Табела 3: Енергетска ефикасност.

Одговор:

Примедба је таквог карактера да сматрамо да су за коначан одговор по овом питању, надлежна и друга министарства, што ће бити предмет разматрања у поступку прибављања мишљења од других министарстава.

Примедба:

У поглављу 6. подпоглављу 6.1. Табела 13: Додатни инвестициони трошкови потребни за имплементацију путања (горња и доња) нискоугљеничног развоја из Стратегије (у поређењу са основним сценаријом) и Табела 14: Трошкови везани за цену угљеника у ЕУ-ЕТС-у и еквивалентним мерама су нејасне у смислу недостатка новчаних јединица у којима се изражавају дате вредности.

Одговор:

Примедба се усваја.

VII. Економски институт

Примедбе – у начелу:

Сагласни смо са кључним правцима и циљевима промена, али предлажемо да се преиспитају и прилагоде структура и брзина промена и предвиђене мере, као и да се документ учини транспарентнијим по садржају, посебно за енергетски сектор. Имајући у виду расположиве алате и материјал који је консултант урадио, корекције и допуне оваквог садржаја се могу брзо урадити уз ефикасну сарадњу наручиоца.

Ово је нарочито битно уколико ће се (вероватно хоће) овим или на основу овог документа конституисати будуће нумеричке обавезе према UNFCCC и ЕУ. Није разумно да се постављају циљеви, односно обавезе државе, за које се већ са високом вероватноћом зна да нису оствариви.

- Стратегија је недовољно транспарентна по садржају, јер се у њој не наводе битне величине по секторима из којих је генерисана ГХГ емисија по петогодиштима до 2050. Минимално је неопходно је да се нпр. за енергетику, чији је удео у укупној емисији ГХГ у Србији доминантан, због тога што се 70% електричне енергије производи из угља и у којој се предвиђају велике промене битне за остваривање циљева Стратегије, наведу прогнозирани капацитети електрана, односно удели по изворима (хидро, угљ, гас, ветар, сунце, остали обновљиви извори енергије), увозна зависност енергетике и др. за пресечне године до 2050. (слично као у Португалу¹ или Хрватској²). Веома велике су промене које се Стратегијом предвиђају у енергетици и њихове социо-економске консеквенце, укључујући цене енергије, сигурност снабдевања и др. и сви којих се оне тичу (стејкхолдери) треба да буду унапред упознати са њиховим кључним елементима.
- Да би се сагледали садржај и динамика промена и најбитнији социо-економски и други ефекти и последице промена у односу на садашње стање, неопходно је да у Стратегији буду приказани битни подаци за садашње стање (базну годину, ма која да је) и нумерички подаци и описи очекиваних промена битних величина и ефеката у сценаријима (или бар у Б2 и М2 сценарију) у односу на базну годину. Није довољно да се виде само ГХГ емисије по пресечним годинама и релативни ефекти промена у М сценаријима у односу на Б2 сценарио.
- Предвиђену промену структуре производње електричне енергије, којом се производња базирана на лигниту смањује почев од 2020, а практично престаје 2040. или раније (то није експлицитно приказано, али је јасно из наведених података и динамике смањења укупне емисије) и замењује углавном производњом из природног гаса, треба размотрити и преиспитати и у следећем контексту:

¹ LONG-TERM STRATEGY FOR CARBON NEUTRALITY OF THE PORTUGUESE ECONOMY BY 2050, 2019.06.06

² STRATEGIJA NISKOUGLJIČNOG RAZVOJA REPUBLIKE HRVATSKE ZA RAZDOBLJE DO 2030. S POGLEDOM NA 2050. GODINU, Prijedlog, lipanj 2017.

- Удео угља у производњи електричне енергије у Србији је око 70%, што је више него у било којој ЕУ чланици, изузев Пољске, па ће самим тим и напор, консеквенце и трошкови транзиције бити сразмерно велики;
 - Претежна замена лигнита природним гасом имала би за последицу следеће:
 - Већи увоз природног гаса преко 2,5 пута у односу на садашњи,
 - Енергетска зависност Србије повећана на преко 50%,
 - Битно смањена сигурност снабдевања,
 - Повећан спољно трговински дефицит Србије за скоро 1 млрд.ЕУР (при садашњим ценама),
 - Сагоревањем гаса се такође емитује CO₂ те се у ЕУ сматра само прелазним решењем,
 - ЕИВ, ЕБРД и све већи број банака више не кредитирају пројекте на фосилна горива, укључујући и природни гас,
 - Са пројектованим уделом гаса у производњи електричне енергије од око 50% (цела ЕУ око 20%) Србија би била у рангу са три чланице ЕУ са највећим уделом гаса (али са диверсификованим снабдевањем);
 - Удео емисија које су у ЕТС режиму је у ЕУ око 45%, а у Србији (вероватно) преко 60%, што је један од општих показатеља комплексности и последица промена;
 - Србији нису доступна средства из фондова ЕУ солидарности за енергетску транзицију или друга ЕУ средства у обиму и модалитетима као за чланице ЕУ;
 - Пројекције у Стратегији треба третирати као зависне од тренутка уласка Србије у ЕУ и подложне променама у складу са тим, а не као, у том смислу, независне варијабле;
 - Неки пројекти ЕПС-а су у супротности са овом Стратегијом (Костолац Б3 или неке ревитализације, а посебно Колубара Б);
 - Треба користити расположива релевантна ЕУ транзициона искуства(ЕУ цоал регионс³ и друга), а нарочито у чланицама са високим уделом угља, имајући при томе у виду и нивое развијености Србије у односу на те земље.
- Нпр.:
- Немачка (40% ел.енергије из угља; Влада формирала мултидисциплинарну Комисију за угаљ 2018 са представницима битних стејкхолдера, а тек недавно одлучили да престану са коришћењем угља 2038, уз трошкове које ће држава поднети и то директне око 44 млрд.ЕУР и додатне преко 10 млрд.ЕУР)
 - Пољска (80% ел.енергије из угља; још се није усагласила са Европском комисијом око климатских циљева; тражи велике компензације из

фондова ЕУ; још није донела Стратегију нискоугљеничног развоја; у последњем доступном документу у 2040. још скоро 40% електричне енергије је из угља).

- Имајући у виду значај и далекосежност (више деценија) и утицај Стратегије на друге секторе, неопходно је да Стратегију усваја Народна скупштина, као и друга слична документа.

Одговор:

Информације везане за структуре емисија се налазе у Прилогу Д, а још детаилнија дисагрегација по врстама извора емисија у сектору енергетике и свим осталим кључним елементима и релевантним индикаторима, као што је енергетска независност и остали ће бити доступна у пратећим документима која су постављена на интернет страници www.klimatskepromene.rs).

Свакако је постојећа доминација коришћења лигнита за производњу електричне енергије у Србији, из више разумних и оправданих разлога, оставила ограничен простор за развој других технологија (осим поризводње из хидропотенцијала) . Коришћење домаћег лигнита би у окружењу ЕУ-ЕТС довео до значајног поскупљења струје за потрошача у Србији и до слабог одговора Србије на напоре ЕУ за смањење емисије ГХГ у производњи електричне енергије, практично на нулту емисију у 2050. години.

Имајући у виду да је већа и масовна пенетрација обновљивих извора енергије (ОИЕ) представља потенцијални додатни изазов, једна од алтернативних опција је употреба природног гаса јер наставак коришћења лигнита неће омогућити Србији да усклади свој допринос смањењу емисије CO₂ са напорима других земаља чланица.

Тачније, приступањем Србије ЕУ као и уласком у Систем трговине емисијама ЕУ, значење зависности од увоза на европском јединственом унутрашњем енергетском тржишту, мора се поставити у другом (пре свега у економском) аспекту, узимајући у обзир да се очекује да сви национални ресурси из свих држава теку слободно између држава чланица, на комерцијалној основи. У том смислу сигурност снабдевања не треба мерити на националном нивоу, јер ће се та ситуација решавати на европском нивоу. Као што показује Енергетски биланс, поплаве из 2014. године указале су на рањивост енергетског сектора на националном нивоу а уједно и на постојећу стабилност система и његову постојећу повезаност са европским електроенергетским системом.

Трошкови увоза гаса и његов утицај на спољнотрговински дефицит узети су у обзир у процени представљених макроекономских анализа и у потпуности се надокнађују побољшањем конкурентности српске привреде, која ће у том случају бити много мање изложена трошковима за емисије ГХГ. У сваком случају, као што је приказано у сценарију М4, једина опција за економично ублажавање ових проблема повезана је са значајним увођењем ОИЕ и дефинитивним не задржавањем лигнита у енергетском миксу. То је и основни разлог због којег је ЕИВ престао да даје кредите за фосилна горива па тако и производе од природног гаса, јер се очекује да до 2050. године практично

престане употреба фосилних горива. То је свакако велики изазов, због тога ће се финансирање у будућности фокусирати пре свега на комерцијализацију и пенетрацију нових безугљеничних технологија (као што је производња климатски неутралног синтетичког гаса и друге) које ће бити потребне због постојећих сезонских варијација производње енергије из обновљивих извора.

Што се тиче примедбе да Предлог стратегије усвоји Народна скупштина, примедба је таквог карактера да сматрамо да су за коначан одговор по овом питању надлежна и друга министарства и Влада Републике Србије, што ће бити предмет разматрања у поступку прибављања мишљења од других министарстава и разматрања и одлучивања на Влади

VIII. Друштво младих истраживача, Удружење ГРУПА 55, Грађанска читаоница Европа, Удружење покрет за ново доба, Удружење Village, Удружење Екоeast

Примедбе – у начелу:

Група еколошких организација из Бора, организовала је консултације и 23.1.2020. посебну трибину грађана у оквиру јавне расправа о Предлогу Стратегије нискоугљеничног развоја и Извештаја о стратешкој процени утицаја предлога Стратегије. У расправи су подржана оба документа уз пар начелних и конкретних коментара, примедби и предлога у циљу побољшања ових докумената.

Основна начелна примедба је да Стратегија нискоугљеничног развоја није довољно обрадила јавно здравље као веома рањиви сектор, нити предвидела циљеве и мере са смањење утицаја климатских промена на јавно здравље. Због тога ни у Извештају о Стратешкој процени утицаја није довољно обрађена проблематика утицаја на здравље становништва, показатеља за праћење и мера за смањења утицаја и побољшање здравља, те су стим у вези дати неки конкретни предлози.

Такође је указано да стратегију треба допунити на основу најновијих препорука Енергетске заједнице и закључака конференције у Давосу о клими.

Одговор:

Иако се Предлог Стратегије највише односи на ублажавање климатских промена (смањење емисија гасова са ефектом стаклене баште), утицај на здравље становништва представљен је кроз утицај мера ублажавања на животну средину који се могу представити кроз утицаје на емисије $PM_{2.5}$. Највећи негативни утицаји на климатске промене настају сагоревањем чврстих и течних горива за производњу електричне енергије, грејање у домаћинству и у моторима возила. Током таквог сагоревања емитују се честице које имају штетне ефекте на здравље људи. Мере преузете Стратегијом допринеће смањењу емисије $PM_{2.5}$ за 7% у 2030. години. Након 2030. године, долази до значајнијег смањења емисије $PM_{2.5}$, које ће достићи 28,7% у сценарију М2 и 39,7% у

сценарију М4 до 2050. године. Иако то није њен циљ, примена Стратегије допринеће чистијем ваздуху и смањењу здравствених проблема изазваним загађењем ваздуха.

Поред тога, утицај климатских промена на јавно здравље приказан је и у оквиру Другог извештаја Републике Србије према Оквирној конвенцији УН о промени климе, а додатно ће бити разрађен и у процесу ревизије Национално утврђених доприноса Републике Србије (NDC), у оквиру ког ће бити разрађени утицаји, предвиђене краткорочне и дугорочне мере, кључни актери као и планирани временски рокови. Поред тога, Нацртом закона о климатским променама предвиђена је израда Концепт политика прилагођавања на измењене климатске услове, у којима ће сектор јавног здравља бити препознат као један од најрањивих сектора који захтевају посебне мере прилагођавања.

Примедбе у појединостима

Предлог Стратегије нискоугљеничног развоја

Примедба:

1. Стратегија нискоугљеничног развоја треба да буде повезана и са Стратегијом јавног здравља те зато предлажемо да се допуне мере прилагођавања на стр. 6 још једном мером бр. 4. Јавно здравље.

Такође предлажемо да се прошири посебан циљ 4. Очување потенцијала мера ублажавања, утврђених до 2030. и 2050. годину, повећањем отпорности на климатске промене у приоритетним секторима додавањем сектора 4. Јавно здравље, са више конкретних мера у складу са Стратегијом јавног здравља.

Одговор:

Примедба се не усваја. Као што је и наведено у Предлогу Стратегије, приликом израде ове Стратегије, идентификоване су могућности у погледу смањења рањивости и прилагођавања, а на основу Другог националног извештаја и нацрта Националног плана прилагођавања на климатске промене, у којима су као три најосетљивија сектора идентификовани пољопривреда, шумарство и хидрологија и водни ресурси, као сектори важни са аспекта Стратегије и због повезаности са потенцијалима и могућностима ублажавања. Ова три приоритетна сектора су одабрана као посебно рањива на измењене климатске услове, док су њихови подсектори идентификовани као најважнији за постизање циљева ублажавања последица климатских промена, уз поштовање друштвених и еколошких аспеката. С обзиром да се Предлог Стратегије највише односи на ублажавање климатских промена (смањење емисија гасова са ефектом стаклене баште), утицај на здравље становништва представљен је кроз утицај мера ублажавања на животну средину који се могу представити кроз утицаје на емисије РМ_{2.5} док је утицај климатских промена на јавно здравље представљен у оквиру Другог извештаја Републике Србије према Оквирној конвенцији УН о промени климе, а додатно ће бити разрађен и у процесу ревизије Национално утврђених доприноса Републике Србије (NDC), у оквиру ког ће бити разрађени утицаји, предвиђене краткорочне и дугорочне

мере, кључни актери као и планирани временски рокови. Поред тога, Нацртом закона о климатским променама предвиђена је израда Концепт политика прилагођавања на измењене климатске услове, у којима ће сектор јавног здравља бити препознат као један од најрањивих сектора који захтевају посебне мере прилагођавања.

Примедба:

2. Допунити мере у посебном циљу 3. Повећање понора угљеника у српским шумама на стр. 22. мером: Интензивирати рекултивацију и пошумљавање свих девастираних подручја, посебно рударског отпада, а заинтересоване стране су локалне заједнице и држава, компаније.

Одговор:

Примедба се не усваја. Имајући у виду да је за спровођење мера које се односе на пошумљавање надлежно Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, одлука о подручјима која ће бити пошумљена спадају у домен надлежности наведеног министарства. Додатно, девастирана подручја је у сваком случају потребно употребити на начин који даје највећу додану вредност за друштво као целину. У том смислу су таква подручја могу бити намењена и за производњу струје из обновљивих извора енергије уместо да се за то користи земљиште вишег квалитета.

Примедба:

3. У делу 5.2 Утицаји мера на стр. 23-28 Стратегије навести и утицаје на побољшање јавног здравља.

Одговор:

Примедба се не усваја. Иако се Предлог Стратегије највише односи на ублажавање климатских промена (смањење емисија гасова са ефектом стаклене баште), утицај на здравље становништва представљен је кроз утицај мера ублажавања на животну средину који се могу представити кроз утицаје на емисије $PM_{2.5}$. Највећи негативни утицаји на климатске промене настају сагоревањем чврстих и течних горива за производњу електричне енергије, грејање у домаћинству и у моторима возила. Током таквог сагоревања емитују се честице које имају штетне ефекте на здравље људи. Мере преузете Стратегијом допринеће смањењу емисије $PM_{2.5}$ за 7% у 2030. години. Након 2030. године, долази до значајнијег смањења емисије $PM_{2.5}$, које ће достићи 28,7% у сценарију М2 и 39,7% у сценарију М4 до 2050. године. Иако то није њен циљ, примена Стратегије допринеће чистијем ваздуху и смањењу здравствених проблема изазваних загађењем ваздуха.

Поред тога, утицај климатских промена на јавно здравље приказан је и у оквиру Другог извештаја Републике Србије према Оквирној конвенцији УН о промени климе, а додатно ће бити разрађен и у процесу ревизије Национално утврђених доприноса Републике

Србије (NDC), у оквиру ког ће бити разрађени утицаји, предвиђене краткорочне и дугорочне мере, кључни актери као и планирани временски рокови. Поред тога, Нацртом закона о климатским променама предвиђена је израда Концепт политика прилагођавања на измењене климатске услове, у којима ће сектор јавног здравља бити препознат као један од најрањивих сектора који захтевају посебне мере прилагођавања.

Додатно, утицај на јавно здравље је детаљније разрађен обрађен у пратећим извештајима који ће бити доступни на интернет страници www.klimatskepromene.rs

IX. ЦЕКОР

Примедбе – у начелу:

Сматрамо да је неопходно да ову стратегију усваја Народна Скупштина а не Влада.

Са жаљењем констатујемо да се ниједан сценарио није направио који би приказао потпуну декарбонизацију до 2050 године.

Некако није јасно израђивачима овог документа да је управо сада тренутак одлучивања колико амбициозно Србија жели и мора да иде да би достигла визију за просперитетну, модерну, копетативну и климатски неутралну економију Европе до 2050 године. Овом стратегијом тај се моменат одлучивања одлаже на неко неодређено време па ето ако се „све добро покаже, увек можемо да будемо и амбициознији“.

Стратегија помиње документ NERP, и ослања се на њега, а он још увек није званично усвојен, нити је његова коначна верзија објављена у јавности. Такође се и помиње и Нацрт Закона о климатским променама и Нацрт националног плана прилагођавања на климатске промене (енг. National Adaptation Plan - NAP)- који не могу као нацрти да служе као упоришта за овај документ.

Визија постављена пред овај предлог (у поглављу 2.4) стратегије није узела у обзир значајно измењену позицију ЕУ по питању циљева које је неопходно поставити пред државе чланице. Србија као држава која сматра да јој је стратешки циљ учлањење у ЕУ мора да се усагласи са тим циљевима. ЕУ је прогласила климатску [ванредну ситуацију](#) која каже да је циљ редукција укпних емисија за 55% до 2030 и потпуна карбонска неутралност до 2050. Сматрамо да је неопходно експлицитно поставити као обавезу израду сценарија за потпуну декарбонизацију најинтензивнијег сектора (електро и топлотна енергетика), дубинску декарбонизацију индустрије и колико је год то могуће саобраћајни сектор (забрињавајуће је како стратегија допушта константан раст емисија из саобраћаја). **Чињеница да је климатска ванредна ситуација проглашена у новембру 2019 не мења на ствари јер је израђивач био суочен са захтевом да се уради један од сценарија на нивоу потпуне декарбонизације до 2050те већ последње 2 до 3 године.**

Није јасно у јавности зашто се овакав сценарио није ни покушао израдити. Свесним изостављањем из дефиниције визије **еколошке и климатске** прихватљивости израђивач

се сакрива иза појмова који су политикантски прихватљиви али не узима у обзир огромне трошкове који се очекују у случају наставка раста емисија из етс система у Србији чиме ће се управо социјална и економска исплативост потпуно довести у питање.

Јасно је да се Србија овим циљевима мора прилагодити јер је ЕУ највећи трговински партнер Србије који може врло брзо да сматра неприхватљивим да Србија конкурише на ЕУ тржишту роба и услуга са производима и услугама (струја, сировине, индустријски производи, саобраћајне услуге) произведеним у значајно карбонски интензивњем окружењу но што је то ЕУ.

Дефиниција, односно критеријум прихватљивости у визији (2.4) наиме “друштвена правичност и економска исплативост” су високо упитни појмови који захтевају озбиљно дефинисање. Друштвена правичност може врло лако бити доведена у питање када се само узме у обзир огромна количина средстава која се кроз видљиве и прикривене субвенције, гаранције за кредите дају електро енергетском сектору базираном на угљу који се овом стратегијом безупитно задржава као непромењива чињеница чиме се ове субвенције претварају у енормне субвенције за иначе неодржива радна места у сектору производње и спаљивања угља.

Дубоку неправедност покушаја да се настави и чак повећа производња и спаљивање угља (која је из планова и стратешких докумената у области енергетике и тренутних инвестиционих пројеката ЕПСа очигледна у Србији) одражава драстично повећање емисија тешких метала у пепелу, огромне инвестиције у одсумпоравање, огромне инвестиције у даље проширивање копова и друге мере које ће се претворити у рупу без дна и које ће постати стални баласт и оков на ногама српске економије.

Осим тога тренутни енергетски планови ће довести до немогућности инвестиција у енергетску ефикасност у зградарству услед исцрпљивања средстава за инвестиције у електро енергетском угљеном сектору.

Понављамо константан захтев цивилног сектора да се у једноставном али јасном облику представи по годинама како ће изгледати емисије ЕПСа у односу на развој рударских поља, ЕПСових планова изградње нових и одржавања старих постројења.

Као годинама детаљно и прецизно укључени у мониторинг развоја инвестиционих планова ЕПС у угљеном сектору сматрамо да емисије из ЕПСових постројења и укупне будуће емисије из електро енергетике нису реално представљене. Рударски и други инвестициони пројекти показују да ЕПС не планира да успори нит умањи емисије. Томе сведоче планови реконструкције и прикључивање на топлане старијих постројења, реконструкција и увећање капацитета новијих те планови изградње Костолца БЗ, Колубаре Б те у задње време исказаних идеја да се изграде нови објекти у Великим Црљенима и у року од деценије Никола Тесла БЗ.

Јасно је да је израђивач који је потрошио огромно време на консултације са ЕПС о томе шта сматра “реалним” за развој електро енергетског сектора МОРАО да се потруди и да детаљно представи планове ЕПС до 2050те и такође покаже шта то значи у смислу

емисија. У сценаријима који предвиђају увођење CO₂ дозвола за емитовање израђивач је морао да покаже како ће то утицати на ЕКОНОМИЈУ инвестиција које је очигледно да се дешавају (било да се већ граде било да се планови и дозволе већ припремају). У том смислу сматрамо да израђивач није показао на транспарентан начин како емисије тако и економске последице одређених инвестиција које се већ дешавају и које ће дубински утицати на будућу економију. Чак и са претпоставком да нас не интересује шта ће бити са инвестицијама односно да уколико буду под притиском такси морали да зауставе њихов рад.

У том контексту је чак и захтев ЗА ЕКОНОМСКИ ИСПЛАТИВОМ начином планирања из визије 2.4 заправо само празна фраза која није добила утемељење у тексту јер нису дати детаљни кораци како се енергетика Србије са реалним кретањем производње струје из угља до 2050те ослобађа одређених емисија. У ситуацији не усвојеног NERPa и јасних планова да се реконструишу већина постројења и граде нова уз истовремено значајно повећање производње угља у следећим годинама јасно је да сценарији M2 до M4 не одражавају стварне планове ЕПС-а. Понављамо чак и да се објекти изградње и потом због ЕТС и других разлога не користе они ипак имају огроман негативан утицај на економију и то мора бити одражено у стратегији.

Третирање ЕТС такси као прихода (акциони план страна 62):

Сматрамо да ће цена за грађане бити далеко већа. Али још и више: невероватна је ситуација да акциони план третира таксу на емисије CO₂ као приход. Такса се управо уводи да би казнила неприхватљиво понашање оператера и грађана који својом куповином њиховог производа практично изазивају загађење. Грађани Србије ће морати да одвајају барем 20+ ЕУР по тони CO₂ што ће значити да ће по киловату са обзиром на емисиони фактор цена струје морати да иде нагоре у самом старту и до 50%, узимајући у обзир и таксе на загађивање, рудне ренте и велики број кредита и субвенција откривених и скривених које ће морати да буду плаћене ово ће имати драматичне консеквенце на исплативост, на цену струје. У условима обавезне либерализације надамо се реалној могућности да ће се грађани освестити да није прихватљиво да неко уместо њих кроз ову и стратегију енергетике донесе одлуку да нам ваља загађивати да би нам наплаћивали таксе и да ће то истиснути ЕПС са тржишта уколико се не усагласи са обавезама емисија. **Тражимо објашњење како се ЕТС трошкови могу сматрати приходом.**

Сличан је однос и према такси на CO₂ у гориву за аутомобиле. Годинама се апелује да се помогне грађанима кроз субвенцију на половне или нове електричне и хибридне аутомобиле и није прихватљиво да се кажњавају грађани јер им није дата тржишна опција за другачије саобраћајне одлуке. Овакве таксе су сасвим извесно врло упитне.

Даљинско грејање: Већ у оквиру коментара о прикривеној трансформацији централа ЕПС у когенерације које треба да производе топлоту за Нови Београд, Пожаревац, Лазаревац, Костолац итд смо нагласили да је неопходно то третирати као скривену субвенцију и вештачку тражњу која ће довести до тога да у случају нпр блока Никола

тесла А 1,2 практично преко 400MW раде као когенерација. У том контексту тражимо да се и прелазак на когенерацију посебно уколико подразумева Гас као погонско гориво врло пажљиво третира у плану и да се покаже какве ће последице на националне емисије имати гасификација топлана. Исти проблем се може очекивати ако се под притиском потребе да се смањи загађење од зградарства крене са гасификацијом станова. Потребно је врло одговорно и транспарентно у овој стратегији показати какве ће последице то имати на дугорочну могућност декарбонизације Србије са обзиром на дужину инвестиционог циклуса и дугорочност везивања како топлана тако и грађана на Гас уколико се такав правац решавања проблема загађења узме.

Сличан је проблем и са подршком грађанима за ЕЕ у тачки 7 акционог плана на страни 65, потребно је егзактно дати колико има домаћинстава и колико је то новца који је потребан да би се извршило дубинско прилагођавање грађана, што је једини пут и начин да се слободно крене у опорезивање грађана по емисији CO₂.

У ситуацији када су грађани остављени непоузданим и опасним тржишним условима банкарских услуга у великој мери неспособни да изврше значајна капитална улагања у енергетску ефикасност непостојање јасне и детаљне стратегије ЕЕ за зградарство ће довести до тога да им се наплаћују таксе за емисије а да им се није дала могућност да бирају незагађујући план развоја.

Сматрамо да је неопходно дати и сценарије уколико се догоди повољно решење питања Косова и његов повратак под управу РС шта ће се догађати макар са енергетским сектором, односно емисијама из Косова Ц, или да се јасно назначи како ће се ово питање решавати у случају коначно повољног решења.

АНЕКС Ц: Сматрамо да је неопходно увести још неке регулативе које је потребно изменити односно ускладити на основу доношења ове стратегије:

Стратегија енергетике и акциони план за спровођење акционог плана за њено Спровођење морају бити усклађене са циљевима постављеним у овој стратегији. Исто мора да се уради и са стратегијом саобраћаја која мора да буде донесена (јер је Србија нема) и мора да буде усклађена са циљевима декарбонизације и просторни план Републике Србије мора да буде усклађен са циљем декарбонизације до 2050

Планови Посебне намене посебно у рударским регионима морају да буду усклађени са циљевима декарбонизације, односно динамички планови рударства који се раде у оквиру ових планова морају да одражавају план постепеног напуштања копања угља са циљем декарбонизације електро енергетике. Просторни план у свом делу који се односи на саобраћај мора да покаже да ће емисије које ће проистичати из коришћења саобраћајне инфраструктуре тежити редукацији после 2040 са циљем декарбонизације.

Посебно је значајно да се ускладе планови изградње пан европских и националних коридора у области енергетике, преноса гаса и да се покаже да допремање овим инфраструктурама и коришћење ових инфраструктура неће допринесити 2050 циљу укупне карбонске неутралности.

Закон о енергетској ефикасности и закон или подзаконски акти о успостављању фонда за енергетску ефикасност за помоћ грађанима да изолују објекте односно пређу на ОИЕ.

Посебно је неопходно размотрити законитост и уставност увођења таксе на емисије CO₂ из енергетских употреба док се не регулише енергетски интензитет кроз помоћ грађанима у ЕЕ и ОИЕ:

Закон о ПРОЦЕНИ УТИЦАЈА И СТРАТЕШКОЈ ПРОЦЕНИ УТИЦАЈА да се измене у делу који се односи на обавезу рачунања емисија ГХГ из објеката чији се утицаји процењују.

Потребно је ревидирати закон о коришћењу јавних добара и увести драстично веће намете на CO₂ емисије да одражавају стварне негативне трошкове како загађења тако и ГХГ.

Посебно увећати рудне ренте за карбонски интензивне минерале.

Одговор:

У моменту израде овог Извештаја напомињемо да је Национални план за смањење емисија (NERP) усвојен и објављен у Службеном гласнику Републике Србије. Што се тиче Нацрта закона и Нацрта плана прилагођавања, иако се ради о нацртима ових аката у формалном смислу, они ипак имају значај и тежину у садржинском смислу, имајући у виду да се овим актима транспонује европско законодавству, и сигурно је да ће и коначни текст закона бити у највећем делу непромењен. Ипак напомињемо, да у зависности од динамике усвајања ових аката, и текст Стратегије је могуће кориговати.

Сценарио М4 преставља сценарио максималног смањења емисија ГХГ у Србији до 2050 године, које износи 75,5% у односу на базну годину 1990. годину. Основни разлог за још веће смањење је у макроекономским условима који су били моделовани са истим моделима као што је то било направљено за државе чланице ЕУ. Прелазак у нискоугљеничну економију носи додатне трошкове, који су свакако мањи у односу на трошкове које би Србија имала, ако би у својим стратешким одлукама игнорисала климатске промене. Способност инвестирања се у Србији не може упоредити за другим чланицама ЕУ, па су према томе и могућности за смањење емисија у истом периоду (до 2050) до неке мере ограничене. Додатно је потребно нагласити, да је преодминантан сектор емисија у 2050. години пољопривреда, која је са производњом хране један кључних сектора у Србији у М4 сценарију. Постојеће мере смањења емисија у сектору пољопривреде су са постојећим технологијама ограничене, јер је тренутни светски и европски фокус на технологијама смањења емисија из енергетског сектора. Све то заједно не значи да Србија до 2050. године, са свим иновацијама и новим технологијама које се очекују до 2050. године неће моћи бити климатски неутрално друштво, али је са постојећим технологијама и у постојећим макро-економским условима то нереално постићи, што су и показали модели. Због тога и европски правни поредак прописује, да државе чланице морају на сваких пет година ажурирати своје дугорочне стратегије.

У вези са концептом „загађиваћ плаћа“, принцип „загађивач плаћа“ је дефинисан и постоји у правном систему Републике Србије, установљен Законом о заштити животне средине. Поред тога, а концепт је као такав интегрисан у члану 191(2) Уговора о функционисање Европске уније. Концепт као такав обезбеђује да је загађивање интегрисано у цену производа, којег или жели (или не жели) платити крајни потрошач. У условима европског тржишта крајни потрошач има потпуну слободу да бира свог добављача електричне енергије, на основу понуде. Концепт „загађиваћ плаћа“ само обезбеђује да су екстерни трошкови загађења животне средине адекватно рефлектовани у цени производа и такса на CO₂ је у сваком случају приход - не за оператера постројења већ за државни буџет, односно у зависности од законског решења, приход за фондове из којих се субвенционису активности за даље смањење емисија ГХГ и повећање удела обновљивих извора (тзв. рециклирање прихода). Анализа социо-економских утицаја имплементације Предлога стратегије показује колико је то враћање средстава преко спровођења политика битно за повећање броја радних места и за раст бруто домаћег производа (Табела 5 и Табела 8).

Код питања CO₂ таксе за моторна горива, потребно је нагласити да је ситуација на том пољу ипак специфична јер су моторна горива већ значајно оптерећена акцизама (за које важи минимални ниво опорезивања). Основни договор о минималном нивоу опорезивања је био постигнут на нивоу ЕУ, да не би дошло до, за националне буџете а и за животну средину, штетног „бензинског туризма“, међу државама које могу да приуште мање акцизе и државама које морају да имају високе акцизе како би могле финансирати све буџетске издатке.

Такође, важно је нагласити да стратешка процена утицаја не укључује објекте, већ се спроводи за акте процењивање утицаја планова и програма на животну средину и не садржи процену утицаја појединачних објеката. Поред тога, Активности везане за фонд су предвиђене у акционом плану.

Додатно наглашавамо да је Предлог стратегије заснована на расположивим званичним подацима Републике Србије, а у зависности од потребе и околности у будућности, може да се ради ревизија Стратегије. Поред тога, усвајањем Стратегије, створиће се основ за усклађивање других секторских политика и стратегија, а такође и основ за захтеве у погледу нових законских решења у наведеним и другим областима.

Примедбе у појединостима:

Примедба:

Поглавље 2.3. Историјске емисије.

Погрешно су представљени нивои емисија из електро енергетског сектора, чиме се доводи у питање кредибилитет планираних емисија односно њихове наведене редукције.

На страни <http://www.eps.rs/cir/Pages/tehnicki-izvestaji.aspx> се налазе технички извештаји ЕПСа који показују количине произведеног угља од 1990. Са обзиром на чињеницу да ЕПС практично целокупну количину угља коју произведе спаљује у својим термо централама јасно је да увидом у биланс производње ЕПС у рудницима од 1990 до данас видимо да је ЕПС после 2010те достигао рекордне производње у односу на цео период 1990 (осим 2014 када је услед поплаве дошло до пада производње).

У том смислу потребно је да се транспарентно у билансима покажу ове емисије и да се усагласи количина емисија са количинама произведеног и потрошеног угља. Наиме у периоду после 2000 ЕПС не билансира у својим извештајима КОСОВО те је потребно из биланса избацити биланс емисија за 1990 који долази са КОСОВА што се може израчунати из техничког извештаја из 1997. који је доступан на сајту који смо навели.

Тек у односу на овакав број потребно је да се израчунају емисије и њихово стварно смањење. Ми тврдимо да у периоду 2010 емисије нису биле ни за грам мање у односу на 1990 из електро енергетског система и тражимо да се то види и на графикону 1. са стране 7. Наравно Србија је без Косова 1990те емитовала мање него што у графикону 1 пише али исто тако емисије из електро енергетике никако нису могле да опадају јер је више угља произвођено и потрошено у постројењима која нису никако могла повећати ефикасност нити смањити емисије у односу на њихов статус 1990те. Сматрамо да је ово веома важно, јер је стратегија званични правни акт који мора да има тачне податке.

Одговор:

Примедба се не прихвата. Питање емисија у 1990. години не утиче на резултате моделирања које је било извршено у процесу припреме стручних подлога за Предлог стратегије.

При томе је потребно нагласити да базна година под окриљем Оквирне конвенције УН о промени климе (UNFCCC) постаје све мање релевантна, јер је циљ ЕУ (а са тиме и циљ Србије) до 2050. године потпуна декарбонизација. У том смислу су емисије у 1990. години или у било којој следећој години потпуно ирелевантне. У постојећем европском поретку је заправо много битнија 2005. година због потребних смањења на националном нивоу у секторима који нису укључени у ЕУ-ЕТС а и то само до 2030. године када се очекује да ће комплетна климатска политика бити интегрисана на нивоу ЕУ.

Примедба:

Поглавље 3.1. 10та страна посебно параграф са примедбом (фуснота) бр 17. Као што је већ у начелним коментарима наглашено рударски и инвестициони планови показују да ЕПС планира и већ спроводи инвестиције у повећање капацитета за откопавање угља што се може детаљно доказати. Израђивач је морао да покаже евиденцију да до таквог повећања неће доћи како у смислу тона откопаног тако и спаљеног угља. По аналогiji са неким од ниско угљеничних стратегија из ЕУ тражимо да се у разумном облику представе планови откопавања и емисија до 2050те слично како то раде државе у ЕУ

које на озбиљан и одговоран начин раде пројекције потражње и понуде енергије и врста енергије, са обзиром да је јасно да ЕПС као озбиљно предузеће које своје инвестиционе планове развија на периоде дуже од деценије, и са обзиром да се инвестиције у нова рударска и термална постројења не раде без процене економије, трошкова, инвестиција за ЦЕО ПЕРИОД ИНВЕСТИЦИЈЕ са урачунатим свим могућим трошковима до краја периода отплате односно краја животног века постројења!

Осим тога једноставном провером чињенице да NERP није усвојен долазимо у ситуацију да се планови о затварању постпонирају или чак одбацују. Такође из планова за које ЕПС већ исходује дозволе јасно је да ова компанија већ док ово пишемо планира да осим КостолацБЗ изгради барем један блок Колубара Б (а познато је из стратегије енергетике да се ту планирају два блока) чиме се показује да израђивач те чињенице не приказује.

Знајући да ЕПС већ отворено говори да ће на место Колубаре А градити нову централу за лошији угаљ и да се планирају и додатни капацитети у Николи тесли Б (ово све на бази изјава и већ покренутих планова) сматрамо да је ово све неопходно да се јасно види у планираним емисијама ЕПСа односно да се реално представе у времену када ће та постројења да се појаве у билансу емисија и како ће то утицати на укупне емисије БЕЗ обзира на напредак у ОИЕ повећање емисија је повећање емисија

Одговор:

Примедба се не усваја. У моменту израде овог Извештаја напомињемо да је Национални план за смањење емисија (NERP) усвојен и објављен у Службеном гласнику Републике Србије. Фуснота рефлектира чињенично стање, јер је за модел и резултате моделирања битно колико су стара постојећа постројења, да би их модел заменио постројењима која имају најмање системске трошкове, што на крају резултира са путањом смањења емисија са најмањим трошковима док планови појединачних органа и организација нису и не могу бити узети у обзир осим за пројекте који већ имају све адекватне дозволе и у процесу су имплементације. Ипак, усвајањем Предлога стратегије и Нацрта закона о климатским променама створиће се основ за усклађивање релевантних секторских стратегија и планова са Стратегијом нискоугљеничног развоја.

Примедба:

Део акционог плана који се односи на саобраћај: стране 69, 70, 71, неопходно је показати на који ће начин ове мере допринети потребној редукацији емисија из саобраћајног сектора. У ситуацији непостојања стратегије саобраћаја РС јасно је да не постоји такав план који би децидно показао како треба да се постигне повећање протока роба, путника уз исто временом смањивање потрошње енергије по километру и уз истовремено мењање профила возила која обављају та кретања. Није прихватљиво да се у сценаријима прихвата као неумитна чињеница да се мора наставити са емисијама и чак са њиховим повећањем.

Одговор:

Смањење емисија по секторима је представљено у Прилогу Д у поређењу са Б2 сценаријем где је приказан кумулативан ефекат споменутих мера у сектору саобраћаја.

Сценарији за сектор саобраћаја узимају у обзир резултате макроекономског моделирања до 2050. године. Очекиван раст бруто домаћег производа ће генерисати већу потребу за мобилношћу, а инвестиције у путну инфраструктуру додатно смањују време за путовање и повећавају конкурентност друмског саобраћаја у односу на друге облике превоза што ће резултирати и повећањем броја моторних возила и повећањем годишњих пређених километара. Имајући у виду да куповна моћ не омогућава предоминантну куповину нових већ половних возила, могућа је и спорија пенетрација нових технологија (хибридна возила и потпуно електрична возила) што ће у будућности повећати притисак на емисије ГХГ из саобраћаја. Ови трендови се могу новим технологијама (нпр. 5G мрежа) и тиме пружањем нових, иновативних и аутономних услуга мобилности, које могу да адекватно замене власништво аутомобила, праћене другим паралелним политикама просторног планирања на локалном нивоу ублажити и заокренути.

Примедба:

Понори, акциони план, 19 (пошумљавање), потребно је дати нешто детаљнији опис потребних и могућих површина односно предвидети значајнија средства из прихода од загађења за пошумљавање и побољшање менаџмента шума, ово се такође односи и на поглавље 21 о изданаичким шумама где не видимо јасно зашто је одвојено толико мало средстава за једну толико дугорочно значајну меру. Предлажемо и да се јасније назначи који део прихода ће ићи за пошумљавање АП Војводине.

Одговор:

Примедба се не усваја јер су изданаичке шуме које треба да се преведу у високе шуме веће производности планиране на бољим стаништима где превођење има оправдања са производног аспекта. На тим бољим стаништима није потребно да се обезбеђују додатна средства јер се сматра да се из постојеће дрвне масе која се уклања могу покрити трошкови додатног попуњавања или у неким случајевима потпуног пошумљавања. Техника индиректне конверзије подразумева да кроз примену за превођење одређен део површине буде осемењен из најбољих изданаичких стабала прве генерације.

Што се тиче пошумљавања Војводине, највећи део средстава за плантажно подизање је намењено Војводини, а само мањи део за пошумљавање Централне Србије. Средства касније треба распоређивати како оперативни планови пошумљавања буду готови и на основу тога ће се дефинисати тачне количине финансијских средстава према регионима у Србији.

X. Привредна комора Србије

Примедбе – у начелу:

Коментар на део 2 . Тренутна ситуација и визија Стратегије / 2.3. Историјски трендови и емисија гасова са ефектом стаклене баште („Емисије из пољопривреде чиниле су 8,6% укупних емисија у 2015. години и биле су 15% испод нивоа из 1990. и 0,9% испод нивоа из 2010. године. Емисије CH_4 из ентеричне ферментације биле су 42% ниже у односу на ниво из 1990. године и 2,5% у односу на 2010. годину. **Главни покретач опаженог смањења је смањење популације млечних говеда...**) Емисије из управљања ђубривом смањене су за 38,3% у односу на 1990. годину и за 5,5% у односу на 2010. годину. Директне емисије N_2O повећане су до 2015. године за 51,8% у поређењу са 1990. годином и 0,4% у поређењу са 2010. годином. Индиректне емисије N_2O , које настају атмосферским таложењем волатизованог азота (N) и испирањем и отпуштањем азотних једињења у воду, повећале су се 47,2% у односу на 1990. и 1,7% у односу на 2010.“): Смањење популације млечних грла, поклапа се са смањењем броја газдинства која се баве узгојем млечних грла 116.292 у 2018 (према Попису пољопривреде 2012 – било је 155.859).

Примедбе у појединостима:

Примедба:

У Делу 4. Општи и посебни циљеви, у ставу Посебан циљ 4 - Очување потенцијала мера ублажавања, утврђених до 2030. и 2050. годину, повећањем отпорности на климатске промене у приоритетним секторима, наводи се: Следеће мере прилагођавања и опције су препознате као најважније до 2030/2050. године, за сектор:

1. Пољопривреда – производња хране:
 - Нови системи за наводњавање и ефикасније коришћење постојећих система,
 - Вишенаменска мала акумулациона језера, баре и резервоари за водоснабдевање, наводњавање, контролу ерозије, коришћење у екосистему,
 - Прилагођавање технологија гајења (одабир врста и агротехничких мера).“

Коментар: Наведено у вези са „технолојом“ гајења, уколико се односи на животињске врсте (правилније је узгој, али се користи и израз „гајење животиња“), мора бити у складу и са Законом о добробити животиња, који налаже слободно кретање животиња, а у склопу исхране и потенцирања сточарства и органског сточарства (националним мерама подршке), потребно је додатно предвидети потенцијални ризик, развоја ове производње.

Одговор :

Ова мера се односи на биљни део производње хране

Примедба:

1. У Делу 6. под тачком 6.1. Трошкови имплементације, у сегменту везаном за пољопривреду, између осталог наводи се:

„Додатни трошкови улагања у сектору отпада ограничени су на период 2030-2050. године у сценаријима М3 и М4, имајући у виду да основни сценарио већ обухвата улагања потребна за усаглашавање са законодавством ЕУ у овом сектору.“

Коментар: у Мерама, наводи се **“Нема додатних мера које су изван тренутног оквира политике за сектор отпада до 2030.** и у периоду 2030-2050. уколико је начин ублажавања у складу са сценариом М2“.

Даље „У сценарију М2, резултати моделовања показују да се транспозицијом и применом целокупног законодавства ЕУ постиже смањење емисија гасова са ефектом стаклене баште за **13,2% до 2030. и 55% до 2050. године, у поређењу са 2010. годином.** Овај сценарио представља очекиван допринос смањењу емисија гасова са ефектом стаклене баште Европске уније до 2030. године, продирању ОИЕ и побољшању енергетске ефикасности.“ Поменута Мера (сектор отпада), наводи и „Мере за које ће бити потребан додатни напор у односу на Б2/М2, након 2030. године, ако начин за ублажавања буде у складу са сценаријима М3 или М4: изградња санитарних депонија; одвајање извора и изградња објеката за рециклажу материјала; изградња постројења за биолошки третман (постројења за компостирање); изградња постројења за термички третман (инсинерација);

Заинтересовани који се наводе су: „Након 2030. године, ако се изаберу М3 или М4: **локалне самоуправе, јавна комунална предузећа; приватна лица; потрошачи**“

Недоумица јесте питање прилагођавања домаћег законодавства у области споредних производа животињског порекла, за које постоје основне одредбе из закона: о ветеринарству и комуналном надзору, али ни за њих нема адекватног одговора (у смислу спровођења истих) од стране локалних самоуправа, као и комуналне инспекције.

Одговор:

Прилагођавања домаћег законодавства у области споредних производа животињског порекла је предмет одговарајуће функционалне транспозиције европског правног поретка, као и одговарајуће поделе надлежности што је предмет секторског законодавства.

Предлози за допуну Мера (из дела Акционог плана):

- Мера 16. **Озими покровни усеви** - убацити међу партнере – МПШВ - Управа за пољопривредно земљиште;
- Мера 17. **Повећање удела махунарки у површинама за исхрану стоке** - убацити међу партнере – МПШВ - Управа за пољопривредно земљиште; Привредна комора Србије;
- Мера 18. **Селекција на већи принос млека** - убацити међу партнере – истраживачке институције; МПШВ - Управа за ветерину; Привредна комора Србије

Коментар: Иако значајно заостаје за европским просеком, унапређење расног састава (на коме раде научне истраживачке институције из области сточарства), технологија производње и услова држања (сет биосигурносних мера и здравствено стање животиња - прати Управа за ветерину), доприносе позитивном тренду производње млека (приноса).

Одговор:

Примедба се усваја.

Примедба:

Мера 27. **Образовање, обука за нове вештине и подизање свести у области климатских промена** - убацити међу партнере –МПШВ - Управа за ветерину; Привредна комора Србије

Одговор:

Примедба је делимично усвојена те је међу институције додата Привредна комора Србије

Примедба:

У Анексу Ц, који садржи оне промене у законодавству које су потребне за потпуно спровођење предметне Стратегије, а не и за транспозицију законодавства ЕУ...

Коментар: потребно је сагледати начин усаглашавања исте са Законом о добробити животиња. Такође, Управа за ветерину је крајем 2019. предложила Стратегију о нешкодљивом уклањању споредних производа животињског порекла. Имајући у виду да је заједнички – сектор отпада, потребно је усагласити ова стратешка документа.

Одговор:

Примедба је таквог карактера да сматрамо да су за коначан одговор по овом питању, надлежна и друга министарства, што ће бити предмет разматрања у поступку прибављања мишљења од других министарстава.

XI. Грађани: Александар Ђорђевић

Примедбе – у начелу:

Нацрт извештаја треба да обухвати и следеће елементе, који би сасвим сигурно позитивно утицали на нискоугљенични развој и заштиту животне средине:

- Одустајање од термоелектрана као једног од најзаступљенијег начина добијања електричне енергије у Србији и прелазак на обновљиве и одрживе изворе добијања

електричне енергије, при том не узимајући у обзир водотокове и хидроелектране, јер је штета коју овакви објекти наносе животној средини огромна и несразмерна у односу на остварену добит. Дакле, замена за фосилна горива треба да буду снага ветра и сунца.

- Укидање подстицајних мера за изградњу малих хидроелектрана и одустајање од истих.

- Укидање квота за соларну енергију на објектима, али и на земљи, као и укидање квота за енергију добијену од ветра. Следећи корак је поједностављивање процедуре за домаћинства, која су заинтересована за инсталирање соларних панела на крововима кућа и зграда. Поједностављивање би се огледало у томе, да домаћинства не би морала да региструју правне субјекте (фирме), што је у овом тренутку услов, како би се прикључила на постојећу мрежу Електропривреде Србије. Све вишкове електричне енергије, које домаћинство не потроши, пласирало би у мрежу ЕПС. Куповину опреме за инсталацију оваквих мини соларних електрана у домаћинствима, субвенционисала би Влада Републике Србије.

- Одустајање од спаљивања гума, као алтернативног горива у погонима цементара.

Одговор:

Постепено одустајање од коришћења фосилних горива за производњу електричне енергије је детаљно описано у пратећим документима који су служили као стручне подлоге за припрему Предлога стратегије а који ће бити доступни на интернет страници www.klimatskepromene.rs

Моделирање и сценарији смањења емисија до 2050. године нису узели у обзир додатна повећања производње струје из малих хидроелектрана, јер је њихов утицај на смањење емисија ГХГ практично безначајан.

Уклањање административних баријера за већу имплементацију обновљивих извора енергије је активност која је садржана у акционом плану, а употреба гума у постројењима за производњу клинкера као замена за коришћење фосилних горива подстиче се у систему ЕУ-ЕТС имајући у виду пуно поштовање емисија загађујућих материја, које су регулисане европским правним поретком (Директива о индустријским емисијама).

XII. Грађани:, Александар Ђорђевић, Драган М. Јовић, Гала Шалипур, Мила Јовановић, Милица Петровиц, Мина Тодоровић, Сунчица Топаловић

Нацрт извештаја треба да обухвати и следеће елементе, који би сасвим сигурно позитивно утицали на нискоугљенични развој и заштиту животне средине:

- Значајна редукција производње струје из термоелектрана и прелазак на обновљиве и одрживе изворе добијања електричне енергије. При том се не узимају у обзир мале хидроелектране, јер је штета коју овакви објекти наносе животној средини огромна и несразмерна у односу на остварену добит, закључујемо имајући и виду ставове које су изнела различита високо релевантна стручна и научна тела (Академија инжењерских

наука Србије¹, Инжењерска комора Србије², Српска академија наука и уметности). Замена за угљь треба да буду снага ветра и сунца, биомаса, геотермална енергија, које у неким деловима земље има у изобиљу.

- Укидање квота за соларну енергију на објектима, али и на земљи, као и укидање квота за енергију добијену од ветра. Соларном енергијом земље западне Европе, са мање сунчаних дана, попут Немачке³ и Белгије⁴ производе до 7, односно, 4% електричне енергије. При томе, Немачка има 38% енергије сунца мање од Србије⁵.

- Следећи корак је поједностављивање процедуре за домаћинства, која су заинтересована за инсталирање соларних панела на крововима кућа и зграда. Поједностављивање би се огледало у томе, да домаћинства не би морала да региструју правне субјекте (фирме), што је у овом тренутку услов, како би се прикључила на постојећу мрежу Електропривреде Србије. Све вишкове електричне енергије, које домаћинство не потроши, пласирало би у мрежу ЕПС. Куповину опреме за инсталацију оваквих мини соларних електрана у домаћинствима, субвенционисала би Влада Републике Србије.

- Даље, значајни губици које трпи електромрежа Србије су узрок додатне производње електричне енергије и загађивања, те би одговорно понашање у односу на грађане подразумевало пре свега умањење таквих губитака.

- Одустајање од спаљивања гума, као алтернативног горива у погонима цементара.

- Држава би требало да помаже домаћинства са индивидуалним ложиштима, у погледу куповине филтера за ваздух, како би се смањила емисија штетних гасова, и да у што већој мери омогући гасификацију домаћинстава.

- Ради смањења хроничног тровања угљем⁶ неопходно је обуставити сечу шума и спровести озелењавање урбанизованих подручја у највећој могућој мери.

- увести забрану паљења било какве ватре у летњим месецима и уопште, у сушном периоду тамо где постоји опасност од изазивања пожара већих размера (шума, близина шуме), као и спаљивања пољопривредних парцела. Непоштовање забране би се строго кажњавало.

Одговор:

Постепено одустајање од коришћења фосилних горива за производњу струје електричне енергије је детајлно описано у пратећим документима који су служили као стручне подлоге за припрему Предлога стратегије а који ће бити доступни на интернет страници www.klimatskepromene.rs.

Моделирање и сценарији смањења емисија до 2050. године нису узели у обзир додатна повећања производње струје из малих хидроелектрана, јер је њихов утицај на смањење емисија ГХГ практично безначајан.

Уклањање административних баријера за већу имплементацију обновљивих извора енергије је активност која је садржана у акционом плану, а употреба гума у

постројењима за производњу клинкера као замена за коришћење фосилних горива подстиче се у систему ЕУ-ЕТС имајући у виду пуно испоштовање емисија загађујућих материја, које су регулисане Европским правним поретком (Директива о индустријским емисијама). Смањење губитака у електромрежи је узето у обзир приликом моделовања како основног тако и сценарија ублажавања.

Враћање прихода од еквивалентних мера и аукција емисионих јединица предвиђено је Предлогом стратегије и акционим планом, да би се домаћинствима омогућило да прво улажу у побољшање термичког интегритета својих зграда а после и у инфраструктуру грејања и хлађења. А новијом и модернијом инфраструктуром, битно ће бити смањене и емисије загађујућих материја.

Инвентар емисија ГХГ кроз нето биланс дрвне биомасе показује да Србија користи биомасу на одржив начин. Та одрживост је као услов узета као ограничавајући фактор у све анализе и сценарије смањења емисија ГХГ.

Спаљивање пољопривредних земљишта је проблематика примарно везана за загађење ваздуха и очекује се да ће бити посебно разрађена у планском документу заштите ваздуха, коју припреми Министарство заштите животне средине у оквиру ЕП пројекта: Additional Development of EU Environmental approximation for Air, Chemicals and Horizontal Acquis (Europeaid/138598/IH/SER/RS)